

UTDANNINGS- OG
FORSKNINGSDEPARTEMENTET

Strategiplan

Språk åpner dører

Strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009
Juni 2005

Den viktigste motivasjonen for å lære fremmede språk må være et ønske om og behov for å kommunisere med mennesker på tvers av kultur- og landegrenser. En fersk undersøkelse fra EU-kommisjonen viser at alle elever kan ha glede og nytte av opplæring i flere fremmedspråk. *Språk åpner dører* skal bidra til at dette blir en realitet. Vi trenger også mange dyktige lærere. Derfor er en del av kompetansemidlene i forbindelse med innføringen av Regjeringens skolereform, *Kunnskapsløftet*, øremerket til 2. fremmedspråk.

En liten nasjon trenger god kompetanse i fremmedspråk. Norge er svært avhengig av utenrikshandel, og flere store europeiske land er blant våre viktigste handelspartnere. Språk og kulturforståelse er blitt en viktig konkurransefaktor, men er like viktig for kulturutveksling og enkeltmenneskets livskvalitet. Kompetanse i fremmedspråk er også viktig for å motvirke intoleranse og fordommer. Vi må forstå hverandre for å kunne samarbeide.

Norske elever er flinke i engelsk, i hvert fall i muntlig. Det ble nylig bekreftet av en europeisk undersøkelse, som viste at norske elevers muntlige engelskferdigheter er blant de beste i Europa. Noe av forklaringen på dette er at norske elever får mange års undervisning i engelsk. Men forskning tyder på at de ikke er like flinke til å skrive engelsk. Når det gjelder undervisning i andre fremmedspråk har Norge hittil ligget dårlig an i forhold til andre europeiske land. I forbindelse med *Kunnskapsløftet* blir 2. fremmedspråk obligatorisk på ungdomstrinnet fra 2006.

Språk åpner dører er en ambisiøs plan som vil involvere mange aktører. Planen viser til skoleeiers sentrale rolle, men også til at aktører utenfor skole-Norge kan gi viktige bidrag til styrkingen av fremmedspråkene i grunnopplæringen. I juni 2005 ble det etablert et nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen ved Høgskolen i Østfold. Senteret vil bli viktig i arbeidet med å realisere tiltakene i strategien.

Lykke til i arbeidet med å styrke våre ferdigheter i flere språk!

Kristin Clemet
Utdannings- og forskningsminister
Oslo, 12. juni 2005

Innledning	8
Kapittel 1 Oversikt over mål og tiltak	10
Kapittel 2 Hovedaktørene i planen	14
Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen	14
Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU)	14
Leonardo da Vinci-kontoret i Norge	15
Vox	15
Utdanningsdirektoratet	15
Kapittel 3 Situasjonsbeskrivelse	16
1. <i>Nasjonalt perspektiv</i>	16
Behov for kompetanse i fremmedspråk i samfunnet	16
Situasjonen for fremmedspråkene i grunnopplæringen	17
Utdanning, rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk	20
Opplæring i andre fag gjennom fremmedspråk, fremmedspråket som undervisningsspråk	22
Internasjonale programmer	22
Digitale teknologier i fremmedspråkene	25
Forsknings- og utviklingsarbeid	25
2. <i>Et internasjonalt perspektiv</i>	27
Behovet for fremmedspråk – Europarådet og EU	27
EUs handlingsplan for språklæring	27
Det europeiske rammeverket for språk	28
Den europeiske språkpermen	28
De europeiske utdanningsprogrammene Sokrates, Leonardo da Vinci og Ung i Europa	29
Internasjonale skoleundersøkelser	29
3. <i>Hovedområder for en nasjonal strategi</i>	31

Kapittel 4 Mål og tiltak	32
Overordnet mål	32
1 <i>Større mangfold og bredde i opplæringen i fremmedspråk</i>	32
1.1 Flere skoler tilbyr opplæring i 2. fremmedspråk på barnetrinnet	32
1.2 Flere skoler tilbyr flere fremmedspråk, også ikke-europeiske	33
1.3 Flere voksne får tilbud om grunnopplæring i fremmedspråk	34
2 <i>Bedre kvalitet på opplæringen i fremmedspråk</i>	34
2.1 Opplæringen i fremmedspråk er differensiert og tilpasset elevenes forutsetninger	34
2.2 Opplæringen i fremmedspråk har praktisk tilnærming	35
2.3 Flere lærere tar i bruk mapper i opplæring og vurdering	35
2.4 Flere elever og lærlinger viser økt digital kompetanse i planlegging, gjennomføring og vurdering av opplæring i fremmedspråk	36
3 <i>Økt rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk</i>	36
3.1 Økt rekruttering til språkstudier for studenter som vil bli lærere	36
3.2 Økt etter- og videreutdanning i fremmedspråk	37
3.3 Utvidet fagtilbud i fremmedspråk med fagdidaktikk	38
4 <i>Økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk</i>	39
4.1 Økt kunnskap i utdanningssektoren og samfunnet om verdien av opplæring i fremmedspråk for utvikling av kultur, demokrati og mobilitet	39
4.2 Økt kunnskap hos foreldre og elever om språkfag og konsekvenser av språkvalg	40
4.3 Økt bruk av internasjonalt anerkjente dokumentasjonsverktøy for kompetanse i fremmedspråk for elever, lærlinger og arbeidslivet	40
4.4 Økt kunnskap om samfunnets behov for andre fremmedspråk enn engelsk	41
5 <i>Styrket internasjonalisering i opplæringen i fremmedspråk</i>	41
5.1 Bedre utnyttelse av eksisterende bilaterale avtaler med aktuelle målspråkland	41
5.2 Flere bilaterale avtaler med aktuelle målspråkland	42
5.3 Bedre utnyttelse av eksisterende internasjonale prosjektprogrammer	42
6 <i>Økt forskning og forsøks- og utviklingsarbeid innen fremmedspråk</i>	43
6.1 Mer forskning på sentrale områder innen fremmedspråk	43
6.2 Mer forsøks- og utviklingsarbeid i fremmedspråk i lærerutdanningen	43
Kapittel 5 Omtale av hovedaktørene	45
Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen	45
Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU)	46
Leonardo da Vinci-kontoret i Norge	46
Vox	46
Utdanningsdirektoratet	47
Referanser	49
Nyttige lenker	50

Språk åpner dører var ett av mottoene i Det europeiske språkåret 2001. Denne europeiske markeringen kom svært beleilig for det norske arbeidet med fremmedspråk i opplæringen. Norge har en lang tradisjon for å lære europeiske språk, men i 2001 ble det tydelig at frafallet av elever med opplæring i 2. fremmedspråk i grunnskolen var markert, og at nedgangen i antallet elever som ønsket fordypning i et annet fremmedspråk enn engelsk i videregående skole var bekymringsfull. Språkåret gjorde det mulig å belyse disse problemene i media, gjennom seminarer og gjennom en studie fra Telemarksforsking-Notodden (Lindemann/Speitz 2002).

Språkåret 2001 ble en suksess. Det skapte oppmerksomhet om hvilken rikdom det europeiske språkmangfoldet representerer, og det synliggjorde at språk er ett av de viktigste midlene for å skape forståelse og toleranse mellom folkegrupper. Det synliggjorde også behovet for å styrke fremmedspråkopplæringen og endre holdninger til hvordan opplæringen skal være.

Det viste seg at det er en relativt utbredt oppfatning i Norge at språkfag er teoretiske fag. Flertallet av norske lærere i tysk og fransk mener, ifølge Lindemann og Speitz' undersøkelse, at det 2. fremmedspråket ikke er et fag for alle elever. Da

engelsk og tysk ble innført i almueskolen i Sørlandsbyene på 1870-tallet, var det imidlertid som praktiske fag. En ekspertgruppe nedsatt av Europarådet pekte også på at ethvert fag kan gjøres mer eller mindre teoretisk eller praktisk, og at det ikke er forskningsmessig belegg for å hevde at noen fag er mer teoretiske enn andre.¹ En ny rapport fra EU-kommisjonen² som omhandler tilpasset opplæring for elever med spesielle behov, viser at disse elevene kan ha stort utbytte av fremmedspråkopplæring. Rapporten peker på at forbigåelse av elever med spesielle behov vil bety å nekte dem tilgang til fordelene ved språklæring. Muligheten til å lære flere språk er et spørsmål om tilpasset opplæring.

St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* ble behandlet i Stortinget 17. juni 2004, og fra skoleåret 2006/2007 gjøres 2. fremmedspråk til et obligatorisk fag på ungdomstrinnet. Slik handler Norge i tråd med Europarådets målsetting og oppfølgingen av Lisboa-strategien, som satte som mål at europeiske skoleelever tidlig skal få opplæring i minst to fremmedspråk. Faget blir tellende ved inntak til videregående opplæring og en del av kravet for å få generell studiekompetanse.

Allerede i 1984, på en nordisk språkkonferanse, ble det framholdt at innvandrerspråkene repre-

senterer en viktig ressurs for Norge, både kulturrelt i landet og som en forutsetning for samkvem med resten av verden. Gjennom språkassistentordninger har man på flere skoler også erfaring med opplæring i de mindre underviste språkene. Utvidelsen av EU/EØS-området og det nye Norden, som blant annet inkluderer Baltikum, åpner for muligheter i nye markeder og nye kulturer, og kjennskap til disse landenes språk kan bli viktig for godt samarbeid. St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* sier at skolene skal gi elevene tilbud om opplæring i tysk, fransk, spansk eller russisk, og hvis de har anledning til det, også andre språk, bl.a. ikke-europeiske språk.

Skolens arbeid med fremmedspråk er viktig, men det er også samfunnets syn på verdien av språkkunnskaper. Økt kunnskap om verdien av opplæring i fremmedspråk for utvikling av kultur, demokrati og mobilitet, og økt kunnskap om samfunnets behov for andre språk enn engelsk er derfor blant målene i *Språk åpner dører*.

Målene og tiltakene i denne strategien tar utgangspunkt i EUs handlingsplan for språk³ som beskriver tre satsingsområder: livslang språklæring, bedre språkopplæring og økt interesse og motivasjon for språklæring. Språklæring blir ikke lenger sett på som noe som utelukkende skjer innenfor rammene av skolens læreplaner og praksis. Det er en livslang utfordring, og grunnopplæringen må legge grunnlaget for denne læringsprosessen.

Det overordnede målet med den nasjonale strategien *Språk åpner dører* er:

Bedre ferdigheter i flere fremmedspråk hos elever, lærlinger og lærere i grunnskole og videregående opplæring og økt interesse og motivasjon for språkopplæring.

Planen har seks hovedmål:

1. Større mangfold og bredde i opplæringen i fremmedspråk
2. Bedre kvalitet på opplæringen i fremmedspråk
3. Økt rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk
4. Økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk
5. Styrket internasjonalisering i opplæringen i fremmedspråk
6. Økt forskning og forsøks- og utviklingsarbeid innen fremmedspråk

Språk åpner dører skal oppdateres årlig. Gjennomførte tiltak i planen skal evalueres, og pågående tiltak skal vurderes løpende.

¹ *Language Education Policy Profile for Norway*, Europarådet/Utdannings- og forskningsdepartementet 2003 – 2004.

² *Special Educational Needs in Europe. The Teaching and Learning of Languages*, EU-kommisjonen 2005.

³ *Promoting Language Learning and Linguistic Diversity. An Action Plan 2004-06*, EU-kommisjonen 2004.

1 Oversikt over mål og tiltak

Utfyllende kommentarer til mål og tiltak finnes i kapittel 4.

Overordnet mål

Bedre ferdigheter i flere fremmedspråk hos elever, lærlinger og lærere i grunnskole og videregående opplæring og økt interesse og motivasjon for språkopplæring.

Hovedmål

<h1>1</h1> <p>Større mangfold og bredde i opplæringen i fremmedspråk</p>	<h1>2</h1> <p>Bedre kvalitet på opplæringen i fremmedspråk</p>	<h1>3</h1> <p>Økt rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk</p>
---	---	--

Delmål

1.1 Flere skoler tilbyr opplæring i 2. fremmedspråk på barnetrinnet	2.1 Opplæringen i fremmedspråk er differensiert og tilpasset elevenes forutsetninger	3.1 Økt rekruttering til språkstudier for studenter som vil bli lærere
1.2 Flere skoler tilbyr flere fremmedspråk, også ikke-europeiske	2.2 Opplæringen i fremmedspråk har praktisk tilnærming	3.2 Økt etter- og videreutdanning i fremmedspråk
1.3 Flere voksne får tilbud om grunnopplæring i fremmedspråk	2.3 Flere lærere tar i bruk mapper i opplæring og vurdering	3.3 Utvidet fagtilbud i fremmedspråk med fagdidaktikk
	2.4 Flere elever og lærlinger viser økt digital kompetanse i planlegging, gjennomføring og vurdering av opplæring i fremmedspråk	

Tiltak

1.1.1 Igangsette forsøk med tidlig start i 2. fremmedspråk Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet	2.1.1 Kartlegging av elevferdigheter og motivasjon i 2. fremmedspråk Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet	3.1.1 Bruke nettverk for å rekruttere til lærerutdanning i fremmedspråk Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk
1.1.2 Utvikle en europeisk språkperm for barnetrinnet Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet	2.1.2 Igangsette forsøk med utvikling av delferdigheter innenfor 2. fremmedspråk i grunnskolen Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, Vox	3.1.2 Informere om og rekruttere lærerstudenter til språkfag og praktisk-pedagogisk utdanning Ansvarlige: Universiteter og høyskoler, skoleeiere

4 Økt kunnskap om behovet for kompetanse i fremmedspråk

5 Styrket internasjonalisering i opplæringen i fremmedspråk

6 Økt forskning og forsøks- og utviklingsarbeid innen fremmedspråk

4.1 Økt kunnskap i utdanningssektoren og samfunnet om verdien av opplæring i fremmedspråk for utvikling av kultur, demokrati og mobilitet	5.1 Bedre utnyttelse av eksisterende bilaterale avtaler med aktuelle mål-språkland	6.1 Mer forskning på sentrale områder innen fremmedspråk
4.2 Økt kunnskap hos foreldre og elever om språkfag og konsekvenser av språkvalg	5.2 Flere bilaterale avtaler med aktuelle målspråkland	6.2. Mer forsøks- og utviklingsarbeid i fremmedspråk i lærerutdanningen
4.3 Økt bruk av internasjonalt anerkjente dokumentasjonsverktøy for kompetanse i fremmedspråk for elever, lærlinger og i arbeidslivet	5.3 Bedre utnyttelse av eksisterende internasjonale samarbeidsprogrammer	
4.4 Økt kunnskap om samfunnets behov for andre fremmedspråk enn engelsk		

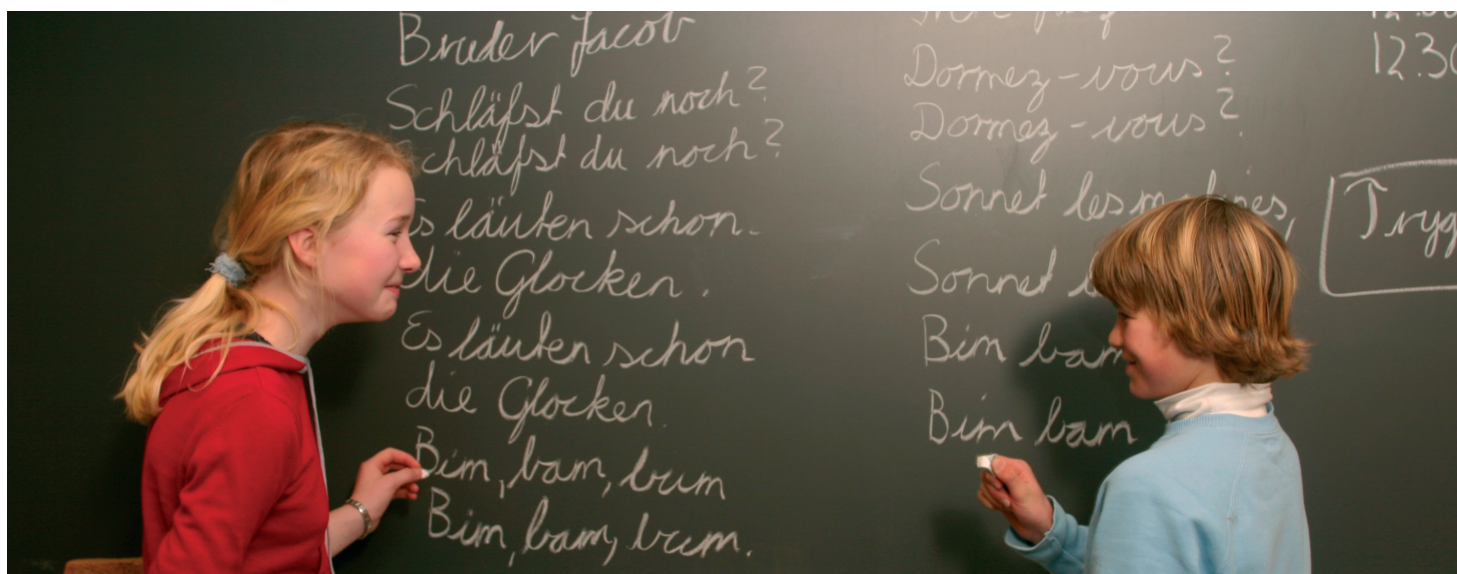
4.1.1 Gjennomføre tiltak rettet mot skoler, universiteter og høyskoler for å markere den europeiske språkdagen Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk	5.1.1 Videreføre eksisterende og etablere nye ordninger med utenlandske språkassistenter og språklærere fra sentrale samarbeidsland Ansvarlige: UFD, SIU, Utdanningsdirektoratet	6.1.1 Videreføre eksisterende og arbeide for å få igangsatt nye forskningsprogrammer på sentrale områder innen fremmedspråk som berører praksisfeltet og lærerutdanningen Ansvarlige: Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler, skoleeiere
4.1.2 Bidra til elevaktiviteter knyttet til språkernes rolle i demokratiopplæringen Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet	5.1.2 Informere om verdien av lærerutveksling og språkassistentordninger Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, SIU, Nasjonalt senter for fremmedspråk	6.2.1 Initiere og styrke forsøks- og utviklingsarbeid knyttet til internasjonalt prosjektsamarbeid innen fremmedspråk Ansvarlige: Nasjonalt senter for fremmedspråk, SIU

1.1.3 Gjennomføre forsøk med integrering av fremmedspråk i opplæringen i andre fag på barnetrinnet Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet	2.1.3 Stimulere til at elever får mulighet til å fordype seg over tid i et 2. fremmedspråk Ansvarlige: Skoleeiere, skolene, Utdanningsdirektoratet	3.1.3 Rekruttere studenter med språk til å ta praktisk-pedagogisk utdanning Ansvarlige: Universiteter og høyskoler, skoleeiere
1.2.1 Samarbeide om ressurser mellom barnetrinn, ungdomstrinn og videregående opplæring og informere om samarbeidet Ansvarlige: Skoleeiere, skolene, Nasjonalt senter for fremmedspråk	2.1.4 Innføre gode løsninger for tilpasset opplæring innen fremmedspråk som ett av kriteriene ved utnevning av demonstrasjonsskoler Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet	3.2.1 Videreføre og utvikle modeller og tiltak for kompetanseheving blant lærere i fremmedspråk Ansvarlige: Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler, skoleeiere
1.2.2 Utarbeide informasjonsmateriell for rådgivere i ungdomsskole og videregående opplæring Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk	2.2.1 Veilede om læringsfremmende arbeidsmåter i opplæringen i fremmedspråk Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, skoleeiere, skolene	3.2.2 Publisere oversikt over kompetanseutviklingstilbudene i fremmedspråk Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler, skoleeiere
1.2.3 Utvikle og gjøre tilgjengelig papirbaserte og digitale læringsressurser på noen av de store innvandrerspråkene Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet	2.2.2 Innføre en pris for læremidler som bidrar til praktisk tilnærming til opplæringen i fremmedspråk Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet	3.2.3 Videreutvikle eksisterende nettbasert etter- og videreutdanning og utvikle nye utdanningstilbud Ansvarlige: Universiteter og høyskoler
1.3.1 Utvikle verktøy som muliggjør fjernlæring av fremmedspråk, også ikke-europeiske språk Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, Vox	2.3.1 Spre kunnskap om den europeiske språkpermen som verktøy i språkopplæringen Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, skoleeiere, skolene, universiteter og høyskoler	3.3.1 Utvidet tilbud om språk som valg i allmennlærerutdanningen og språklinje i den femårige integrerte lærerutdanningen Ansvarlige: Universiteter og høyskoler
	2.4.1 Spre kunnskap om digitale læringsressurser Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk	3.3.2 Delta i og utvikle internasjonalt samarbeid om grunnutdanning og etter- og videreutdanning av lærere i fremmedspråk Ansvarlige: UFD, Utdanningsdirektoratet, universiteter og høyskoler
	2.4.2 Videreutvikle bruk av IKT ved avgangsprøve og eksamen i fremmedspråk og nasjonale prøver i engelsk Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet	
	2.4.3 Utvikle et felles nettsted for fremmedspråk Ansvarlige: Nasjonalt senter for fremmedspråk, Utdanningsdirektoratet	

<p>4.1.3 Gjeninnføre språkutmerkelsen European Label Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet</p>	<p>5.1.3 Gjennomføre forsøk med integrering av fremmedspråk i andre fag i yrkesfaglig opplæring Ansvarlig: Nasjonalt senter for fremmedspråk</p>	<p>6.2.2 Utvikle modeller for bedre samspill mellom forskning og praksis i lærerutdanning i fremmedspråk Ansvarlige: Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler</p>
<p>4.1.4 Involvere medietilbydere for å synliggjøre verdien av flerspråklighet Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk</p>	<p>5.2.1 Etablere kontakt med aktuelle mål-språkland for opprettelse av språkstipend for lærere og elever i tysk, spansk og russisk Ansvarlige: UFD, Utdanningsdirektoratet</p>	<p>6.2.3 Opprette fagdidaktiske, skolerettede mastergradsstudier Ansvarlige: Universiteter og høyskoler</p>
<p>4.2.1 Samarbeide med foreldreutvalg nasjonalt og lokalt om informasjonsmateriell vedrørende fremmedspråk og språkvalg Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, FUG, skoleeiere og skoler</p>	<p>5.2.2 Videreføre og videreutvikle bilaterale avtaler med land i og utenfor EØS-området om gjensidig utveksling innenfor fag- og yrkesopplæring Ansvarlige: UFD, Utdanningsdirektoratet, SIU, Leonardo da Vinci-kontoret, Vox</p>	<p>6.2.4 Vurdere tiltak som er gjennomført i strategiplanen <i>Språk åpner dører</i>, spre informasjon om resultatene og oppdatere planen årlig Ansvarlig: Utdanningsdirektoratet</p>
<p>4.3.1 Informere om dokumentasjon av språkkompetanse innenfor rammen av Europass-ordningen Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, Leonardo da Vinci-kontoret</p>	<p>5.3.1 Publisere en samling beskrivelser av god praksis for å sikre faglig utbytte i internasjonale samarbeidsprogrammer Ansvarlige: Nasjonalt senter for fremmedspråk, SIU, Leonardo da Vinci-kontoret</p>	
<p>4.4.1 Dokumentere verdien av kompetanse i fremmedspråk i arbeids-, kultur- og næringsliv Ansvarlige: Vox, Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk</p>	<p>5.3.2 Informere om prosjektmidler knyttet til internasjonalisering som er tilgjengelige for norske søkere Ansvarlige: Utdanningsdirektoratet, SIU, Leonardo da Vinci-kontoret, Nasjonalt senter for fremmedspråk</p>	

2 Hovedaktørene i planen

I dette kapitlet beskrives aktørene i forhold til relevante satsingsområder for denne strategiplanen. Aktørene blir mer helhetlig beskrevet i kapittel 5.

Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen

Senteret skal være et nasjonalt ressurscenter for fremmedspråk i opplæringen og arbeide for at fremmedspråkopplæringen får høy kvalitet, blir tilpasset alle elever og gis et praktisk og variert innhold.

- Styrke kompetansen i språkfag hos lærere og elever gjennom forsknings-, forsøks- og utviklingsprosjekter
- Styrke kompetansen i og motivasjon for fremmedspråk hos alle relevante målgrupper
- Bistå høyskoler og universiteter i forbindelse med lærerutdanning og etter- og videreutdanningstiltak
- Bidra til informasjons- og erfaringspredning
- Skape forståelse i samfunnet for at Norge trenger både dybde og bredde i fremmedspråkkompetansen
- Bistå Utdannings- og forskningsdepartementet og Utdanningsdirektoratet med råd når det gjelder læreplanutvikling og vurdering i språkfagene
- Bygge opp et tett nasjonalt, nordisk og internasjonalt samarbeid
- Fremme likestillingsperspektivet i opplæringen i fremmedspråk på alle plan

Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU)

SIU er et kompetanse- og informasjonssenter som skal fremme internasjonalt samarbeid innen utdanning og forskning. SIU er nasjonal operatør for Sokrates, EUs handlingsprogram for allmennutdanning.

- Norges kontor for internasjonale programmer og tiltak innenfor høyere utdanning og andre utdanningsnivåer
- Samordne tiltak på nasjonalt nivå, i samsvar med offisielle retningslinjer for politikken på feltet
- Profilere Norge som utdanningsnasjon og arbeidsland for forskere, samt drive informasjonsarbeid, rådgiving og utredningsarbeid

Leonardo da Vinci-kontoret i Norge

Leonardo da Vinci, EUs handlingsprogram for yrkes- og profesjonsutdanning, har som overordnet mål å gjøre Europa mer konkurransedyktig gjennom å heve kompetansen i offentlige og private virksomheter. Teknologisk institutt er nasjonal operatør for programmet.

Leonardo da Vinci-programmet gjelder for elever i videregående opplæring, lærlinger og unge arbeidere i bedrift, studenter på høyskole eller universitet, lærere og instruktører.

- Gjennomføre utplasserings- eller utvekslingsprosjekter
- Utvikle nyskapende opplæringsprodukter eller -metoder
- Utvikle språkkompetanse gjennom prosjekter med relevans til yrkes- og profesjonsopplæring
- Etablere tverrnasjonale nettverksprosjekter
- Utvikle referansemateriell og dokumentere opplæringsordninger og opplæringsbehov

Vox

Vox er et nasjonalt senter for læring i arbeidslivet.

- Dokumentere realkompetanse og tilrettelegge for etter- og videreutdanning tilpasset behovene i arbeidslivet
- Heve nivået på basisferdighetene og øke sysselsettingsmulighetene hos den enkelte, og styrke omstillingsevnen i arbeidslivet
- Utvikle og utprøve pedagogiske metoder, verktøy og modeller som er tilpasset voksnes behov, herunder tiltak som styrker integreringen av voksne innvandrere
- Koble sammen aktører på arbeidslivs- og utdanningssiden, og utvikle regionale nettverk
- Kartlegge, analysere og spre kunnskap om voksnes læringsbehov og vilkår for læring
- Delta i internasjonale nettverk og i EU-prosjekter for voksnes læring
- Kontaktorganisasjon for livslang læring under EØS-virkemidlene

Utdanningsdirektoratet

Utdanningsdirektoratet er et direktorat for utvikling av grunnskolen og den videregående opplæringen. Som en del av den statlige utdanningsadministrasjonen samarbeider Utdanningsdirektoratet nært med Utdannings- og forskningsdepartementet.

- Utvikle og styrke fremmedspråk i grunnopplæringen
- Bidra til at nasjonale mål og standarder kombineres med lokalt selvstyre
- Bidra til gjennomføringen av *Kunnskapsløftet 2005-2008*
- Få integrert fag- og yrkesopplæringen i implementeringen av reformen
- Bidra til at *Strategi for kompetanseutvikling i grunnopplæringen 2005-2008* implementeres
- Informasjons-, rådgivnings- og støttetiltak på fremmedspråksområdet
- Følge opp tiltak i *Strategi for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen 2005-2009*
- Kvalitetssikring

3 Situasjonsbeskrivelse

Dette kapitlet kan sammenfattes i følgende punkter:

Nasjonalt perspektiv

- Behov for kompetanse i fremmedspråk i samfunnet
- Situasjonen for fremmedspråkene i grunnopplæringen
- Utdanning, rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk
- Opplæring i andre fag gjennom fremmedspråk, fremmedspråket som undervisningsspråk
- Internasjonale programmer
- Digitale teknologier i fremmedspråkene
- Forsknings- og utviklingsarbeid

Internasjonalt perspektiv

- Behovet for fremmedspråk – Europarådet og EU
- EUs handlingsplan for språklæring
- Det europeiske rammeverket for språk
- Den europeiske språkpermen
- De europeiske utdanningsprogrammene Sokrates, Leonardo da Vinci og Ung i Europa
- Internasjonale skoleundersøkelser

Hovedområder for en nasjonal strategi

1. Nasjonalt perspektiv

Behov for kompetanse i fremmedspråk i samfunnet

Engelsk er blitt det internasjonale samarbeidets språk. Kanskje tror derfor noen at vi dermed klarer oss i de fleste situasjoner med grunnleggende engelskkunnskaper. Det kan være fristende å tenke slik, fordi en da kan bruke mindre tid på språkstudier.

Men gevinsten ved språkkunnskaper er stor. Språkferdigheter virker i seg selv til å bryte ned barrierer og skape bedre kontakt og vil gi innsikt i historie, litteratur, samfunnsforhold og ikke minst kulturkoder, dersom opplæringen er lagt opp som noe mer enn pugging av glosser og grammatikk.

Innsikt i ikke-språklige forhold fremmer tverrkulturell og dermed internasjonal forståelse, som bidrar til å bryte ned barrierer. Språkstudier er kulturstudier. Det gjør dem ikke mindre utfordrende, men heller ikke mindre interessante.

Språklæring bidrar til personlig utvikling, men også til samfunnets verdiskaping. I undersøkelsen *Ut i verden med bare engelsk?* kommenterer

Gaarder (2003) behov for fremmedspråk i Norge slik: "Ett av dem er eksportnæringens behov. Men det er også en viktig politisk og kulturpolitisk dimensjon som i våre dager trer klarere frem enn for noen år tilbake. Det gjelder å vite *hvem* vi er og *hvor* vi står. [...] Nordmenn er ikke bare i høy grad avhengig av utenrikshandel, men har også sine røtter i den mangfoldige europeiske kulturtradisjonen" (s. 67). I 2005 har mellom 200 og 400 millioner kinesere, og like mange millioner indere, en levestandard som ligger nær Europas middelklasse. Kina og India er store markeder og stadig viktigere samarbeidsland.

Det er i dag over dobbelt så mange som bruker engelsk som fremmedspråk som det er morsmålsbrukere og brukere av engelsk som andrespråk eller offisielt språk. Denne utviklingen i retning av engelsk som et *lingua franca* har svært store konsekvenser for vår oppfatning av språket, for hvordan vi bruker det, og dermed for hvordan vi lærer og underviser i engelsk.

Engelsk er en nødvendighet, men kompetanse i andre språk er en stor fordel i en europeisk og global sammenheng. St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* sier følgende: "Norge samarbeider og samhandler stadig mer med andre land. Det gjelder ikke minst landene i EU-området. Dette stiller økte krav til kunnskaper i flere språk, ikke minst til kommunikativ kompetanse og for å kunne orientere seg i informasjonssamfunnet. På denne bakgrunnen mener departementet at norske elever har behov for å lære minst ett fremmedspråk i tillegg til engelsk" (s. 47).

Situasjonen for fremmedspråkene i Norge preges i dag av økt internasjonalt samarbeid innen utdanning og arbeidsliv i Europa. Gjennom EØS-avtalen er Norge en aktiv deltaker i europeisk utdanningspolitikk.

Situasjonen for fremmedspråkene i grunnopplæringen

Engelsk

Engelsk ble innført som obligatorisk fag i norsk skole på 1960-tallet, med start på 5. trinn. Siden har starten, i tråd med den internasjonale utviklingen innen fremmedspråk, blitt lagt tidligere i utdanningsløpet. Fra og med skolereformen i 1997 (*L97*) begynner de fleste elevene i Norge med engelsk på 1. trinn. Skolene har en viss frihet i å fordele timene innenfor 1.-4. trinn. I gjennomsnitt får elevene ca. 25 minutter per uke i faget i løpet av trinn 1-4.

Læreplanen i engelsk (*L97*) er for barnetrinnet preget av utforsking, lek og muntlig rytmisk tilnærming til språket med dikt, rim og fortelling i sentrum. Det er usikkert i hvilken grad engelskopplæringen er systematisk i de første årene. Det vi vet, er at klasselæreren som regel også er engelsklæreren på de første trinnene, og at flertallet av disse lærerne er uten utdanning i engelsk.

En undersøkelse gjennomført av Drew (2004) blant 153 engelsklærere på 1.-7. trinn viser at 42 % av disse ikke har formell utdanning i engelsk. Årsaken til dette er at lærerne i barneskolen er allmennlærere som forutsettes å kunne undervise i alle skolens fag. Undersøkelsen, som sammenlikner situasjonen for engelsk i Norge og Nederland, peker på at utfordringen for Norge er å utnytte det potensialet som ligger i en tidlig start med 1. fremmedspråk. Men for å utnytte fordelene med tidlig fremmedspråklæring kreves det lærere som er velkvalifisert til å undervise på de laveste trinn både i muntlig og skriftlig språklæring.

I dag er engelsk obligatorisk både i allmennfaglige og yrkesfaglige studieretninger i den videregående opplæringen. På mange måter ligger opplæringen i engelsk nærmere opplæringen i førstespråk enn opplæringen i fremmedspråk. Dette skyldes ikke bare opplæringen i engelsk i skolen, men like mye hvordan elevene har anledning til å bruke fremmedspråk utenfor skolen. I tillegg er det i Norge sterk vekst i bruken av engelsk innen

for høyere utdanning og faglige diskurser. I følge The British Council er Norge i en overgangsfase mellom å erfare engelsk som fremmedspråk til å bruke det som et andrespråk (Graddol, 1997). Vi ser det ved at engelsk blir stadig viktigere i *intra*-nasjonal kommunikasjon, f.eks. i høyere utdanning og profesjonsdiskusjoner. Et annet trekk er at innslag på engelsk i massemediene ofte ikke oversettes eller dubbes, særlig hvis de henvender seg til ungdom.

Til tross for god kompetanse i engelsk blant lærere og elever blir likevel fremmedspråk i liten grad brukt til som undervisningsspråk i andre fag, såkalt *Content and Language Integrated Learning* (CLIL), jf. avsnittet "Opplæring i andre fag gjennom fremmedspråk".

2. fremmedspråk

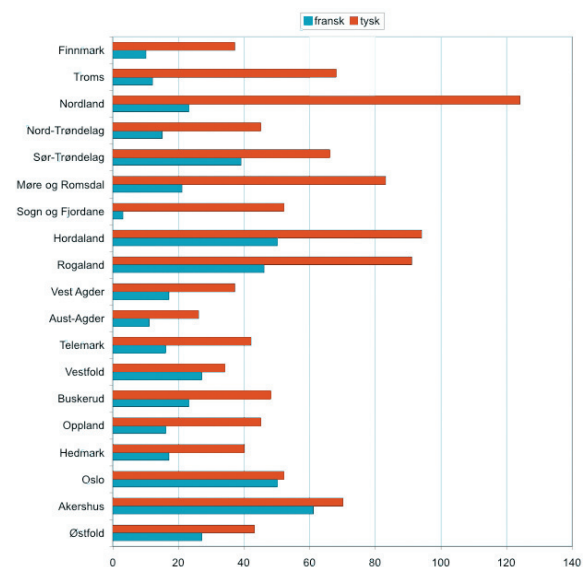
Med innføring av en felles niårig grunnskole (M74) ble 2. fremmedspråk (tysk, senere også fransk) et valgfag. Med reformen i 1997 (L97) ble 2. fremmedspråk et såkalt tilvalgsfag som konkurrerte med andre fag som praktisk prosjektarbeid, engelsk fordypning og norsk fordypning. Faget har vært preget av inkonsistente og motstridende signaler: Det skulle være et fag for alle elever, men fikk tildelt rammebetingelser som gjorde det vanskelig for skolene å ta hensyn til elevenes behov for effektiv læring i faget. Spesielt gjaldt dette timeplanlegging og progresjon i læringsprosessen – bl.a. lavt timetall, mangel på etterutdanning av språklærere, konkurranse med praktisk prosjektarbeid, valgfri karakterordning og ikke tellende til opptak i videregående opplæring.

Faget 2. fremmedspråk har m.a.o. ikke utviklet seg i takt med læreplanens mål og krav til innhold, læremidler og arbeidsmåter. Den tradisjonelle holdningen til faget som et fag for "flinke" elever står fremdeles sterkt. Lindemann/Speitz (2002) viser at over 60 % av lærerne i undersøkelsen mener 2. fremmedspråk ikke er et fag for alle elever. Arbeidet med tilvalgspråk er i svært stor

grad basert på tradisjonell klasseromsundervisning. Samtidig blir *praktisk prosjektarbeid* på mange skoler omdefinert til en etterfølger av de gamle valgfagene, og mange skoler følger dermed heller ikke læreplanen når de lager tilbud som f. eks. mopedkjøring, fjellklatring eller traktorkjøring. En konsekvens av den skisserte situasjonen for faget blir at mange elever slutter underveis: På landsbasis slutter hver tredje elev i tysk og hver fjerde elev i fransk mellom 8. og 10. trinn.

Språkene som tilbys på ungdomstrinnet, er hovedsakelig tysk og fransk. Tysk er et tilbud på nærmest alle skoler med ungdomstrinn; fransk tilbys på omtrent halvparten av skolene. Andre språk utgjør bare en svært liten del av tilbudet, selv om det de siste to årene har oppstått en sterkt stigende interesse for spansk.

Som følgende fylkesoversikt viser, er det store regionale forskjeller i språktilbudet:

Figur 1 Antall skoler som tilbyr tilvalgspråkene tysk og/eller fransk på 8. trinn (skoleåret 2000/2001)

Fortsettelseskurset i 2. fremmedspråk (B-språk) på allmennfaglig studieretning i videregående skole skulle i teorien bygge på avsluttet kurs i valgfaget/tilvalgsfaget i ungdomsskolen. I praksis er det ofte slik at et økende antall av de elevene som slutter med faget i løpet av ungdomstrinnet, starter på nytt med det samme språket i videregående skole (C-språk). C-språket får på denne måten et stort antall elever som ikke er reelle begynnere og B-språket et stadig synkende elevtall. Dette forholdet får følgelig en negativ effekt for fordypningskurset i B-språk.

I juni 2003 foreslo Kvalitetsutvalget i sin innstilling *I første rekke* å gjøre 2. fremmedspråk til et obligatorisk fag på grunnskolens ungdomstrinn (NOU 2003:16). I høringsuttalelsene kom det tydelig fram at svært mange var skeptiske til 2. fremmedspråk som obligatorisk fag fordi de mente det ville skape et unødig press på "svake" elever og gjøre skolen mer "teoritung". I St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* foreslår Regjeringen å gjøre 2. fremmedspråk obligatorisk som et praktisk fag på ungdomstrinnet, og at vurderingen i faget skal telle ved inntak til videregående opplæring. Videre slås det fast at 2. fremmedspråk har en svak stilling i norsk grunntopplæring, klart svakere enn i de andre skandinaviske landene og i Europa for øvrig.

For å sikre at det obligatoriske 2. fremmedspråket ikke får en ensidig teoretisk og abstrakt tilnærming, bruker Stortingsmeldingen betegnelsen *praktisk* om faget og det understrekes at opplæringen i faget må gis en mer fleksibel og praktisk tilnærming. Det påpekes at argumentet mot obligatorisk 2. fremmedspråk har bakgrunn i hvordan opplæringen i faget ofte skjer, og en oppfatning av at språkfag er teorifag som er tilpasset elever med særlig gode forutsetninger og interesser. Det vises til at det ikke er forskningsmessig belegg for å hevde at noen fag i seg selv er mer teoretiske enn andre og at ethvert fag i grunntopplæringen kan gjøres mer eller mindre teoretisk eller praktisk. En viktig utfordring for opplæringen er å sikre et praktisk fag som også inkluderer kultur- og dannelsesaspektet.

De vanligste fremmedspråkene i den videregående opplæringen er tysk og fransk, men søkningen til spansk er økende. Noen skoler tilbyr andre språk med italiensk, samisk, finsk, japansk, russisk og latin som de vanligste. Yrkesfaglige studieretninger har svært begrensede tilbud av fremmedspråk utenom engelsk.

Samisk

For elever som har samisk som morsmål, gjelder Opplæringslovens § 6-2. St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* sier at på ungdomstrinnet utenfor samisk distrikt, der en eller flere elever får opplæring i samisk etter opplæringsloven § 6-2, 5. ledd, skal også andre elever få rett til å velge samisk istedenfor 2. fremmedspråk.

Finsk/kvensk

Elevene i Troms eller Finnmark kan få opplæring i finsk som andrespråk (fra 1. årstrinn) dersom foreldrene ønsker det. I ungdomsskolen velger elevene selv om de vil fortsette med finsk. På 10. årstrinn kan elevene ta finsk som andrespråk isteden for norsk sidemål. Denne ordningen gjelder også for videregående opplæring. I 1999 startet opplæring i faget finsk som andrespråk offisielt, etter forsøk i enkelte skoler i Nord-Norge fra 1980-tallet.

Andre språk

Høsten 2000 var det ca. 40 000 elever i Norge med et annet morsmål enn norsk eller samisk. I gjennomsnitt tilsvarer dette 7 % av hele elevmassen. Minoritetsspråklige elever representerer 31 % av elevtallet i Oslo; prosentdelen blir mindre jo lengre nord en kommer i landet. I Tromsø, for eksempel, har bare 2 % av elevene minoritetsspråklig bakgrunn. De mest utbredte innvandrerspråkene er urdu, arabisk og albansk. I noen regioner kan derfor minoritetsspråk være attraktive som tilbud i 2. fremmedspråk. St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* viser til at 2. fremmedspråk derfor ikke bør begrenses til europeiske språk.

I et samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet utarbeidet en ekspertgruppe fra Europarådet en såkalt *Language Education Policy Profile* for Norge (2003-2004). Profilen beskriver

flerspråkligheten i det norske samfunnet som noe svært positivt: det at norske elever lærer både bokmål og nynorsk (ev. finsk/kvensk eller samisk), forstår dansk og svensk, og begynner tidlig i opplæringen med engelsk, samt det faktum at det lages eksamen i over 100 språk for elever med andre morsmål ved avslutning av den videregående opplæringen, betegnes som stor ressursrikdom. Det er derfor overraskende for disse ekspertene at verdien av denne språkrikdommen undervurderes, at den tas for gitt av samfunnet, og at den ikke blir framhevet som noe mer positivt.

Nye læreplaner

Kunnskapsløftet omfatter utvikling av nye læreplaner i alle fag i grunnopplæringen. De nye læreplanene er, for første gang i norsk skolehistorie, gjennomgående, slik at progresjon og sammenheng mellom trinnene i hele grunnopplæringen sikres og synliggjøres. Faglig progresjon uttrykkes gjennom kompetansemål og fem grunnleggende ferdigheter – å kunne uttrykke seg muntlig og skriftlig, å kunne lese og regne og digital kompetanse – er trukket inn i alle fag. Slik sett representerer de nye læreplanene en utvidet form for språkkompetanse eller *literacy*.

Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen

Senteret ble åpnet i juni 2005 som en selvstendig enhet lokalisert til Høgskolen i Østfold i Halden. Senteret er etablert for å styrke fremmedspråkene i opplæringen. Språksenterets målgrupper er elever, lærere som underviser i fremmedspråk i grunnopplæringen og lærerutdanningen, studenter, forskere og læremiddelutviklere. For å bygge opp et positivt syn på fremmedspråk i samfunnet generelt, vil også foreldre, media og allmennheten være viktige målgrupper for senterets virksomhet. Utdannings- og forskningsdepartementet har delegert ansvaret for oppfølging av senteret til Utdanningsdirektoratet.

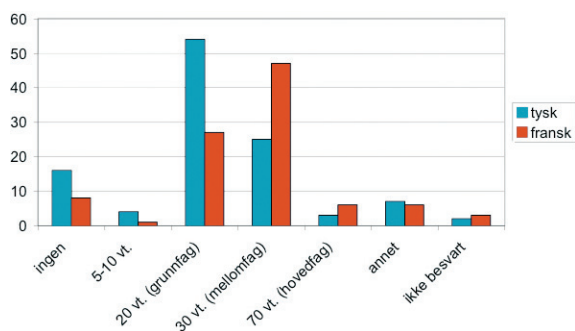
Utdanning, rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk

Lærerne i fremmedspråk i Norge har lav formell kompetanse i fagene. Med godkjent allmennlærerutdanning har man i norsk grunnskolekompetanse for å tilsettes i grunnskolen. Skoleeier vurderer aktuelle undervisningsfag. Det er altså ikke noe formelt krav om engelsk eller et 2. fremmedspråk i fagkretsen for å undervise i faget. En rapport fra Statistisk sentralbyrå (Lagerström 2000) viser at en stor del av lærerne som underviser i engelsk i grunnskolen, ikke har formell kompetanse i faget:

67 % på småskoletrinnet
49 % på mellomtrinnet
20 % på ungdomstrinnet

Drew (2004) ser en sammenheng mellom lærerkompetansen i engelsk i barneskolen og det faktum at norske elever kommer opp på et høyt språklig nivå i muntlige ferdigheter, men skårer mye lavere i skriftlig bruk av språket.

Det foreligger relativt lite og usikkert materiale om hvilket utdanningsnivå fransk- og tysklærerne i ungdomsskolen har. En undersøkelse av situasjonen for 2. fremmedspråk på et utvalg skoler med ungdomstrinn (Lindemann/Speitz 2002) gir imidlertid et innblikk: 16 av de 111 spurte lærerne i tysk (dvs. 14,4 %) hadde ingen formell utdanning i faget de underviser i. 13 av disse 16 lærerne underviste på små skoler. I tillegg skal det nevnes at 60 % av tysklærerne og 46 % av fransklærerne i undersøkelsen i 2001-2002 var 50 år eller eldre, tall som er viktige med tanke på lærerdekning og rekruttering i årene som kommer. Følgende diagram gir en oversikt over formell kompetanse i fransk og tysk blant lærerne i undersøkelsen:

Figur 2 Omfang av tysk- og franskutdanning på universitets-/høyskolenivå (antall lærere)

De nasjonale fagrådene for fransk og tysk anser 60 studiepoeng (tidligere 20 vekttall) som et minstekrav for å kunne undervise i et fremmedspråk. I den videregående opplæringen er det krav til faglig utdanning på minst 60 studiepoeng for å undervise i faget. En utfordring for utdanningsinstitusjonene vil være å utvikle en stadig bedre lærerutdanning i fremmedspråk. Omlegging av studieprogrammene ved norske universitet og høyskoler tar nå bl.a. sikte på å styrke lærerutdanningen i språk. Eksempler er den femårige integrerte lærerutdanningen ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen. Denne lærerutdanningen startet i 2003, og det er for tidlig å si om disse utdanningene vil kunne møte de kravene som skolen setter til lærere i fremmedspråk.

I siste *Rammeplan for allmennlærerutdanningen* (april 2003) ble antallet obligatoriske fag redusert, og dermed ble det åpnet for flere valgfag, som for eksempel engelsk i 3. og 4. år i lærerutdanningen. Det gjenstår å se om disse forandringene kommer til å få konsekvenser for kompetansen hos engelsklærere i årene som kommer.

Etter- og videreutdanning

I 2002 ble det satt i gang et nettbasert etter- og videreutdanningsprogram for engelsklærere, finansiert av Utdannings- og forsknings-

departementet gjennom Sentralorganet for fleksibel læring i høyere utdanning (SOFF, nå Norgesuniversitetet). I 2002-2003 deltok 230 lærere i dette programmet som omfattet 13 kurs fra fire regionale høyskoler.

2. fremmedspråk

Det er mulig innenfor en allmennlærerutdanning å velge 2. fremmedspråk i 3. og 4. studieår, men det er et fåtall av høyskolene som i dag tilbyr slike studier. Studenter som velger slike fag, må ofte bytte studiested for å fullføre lærerutdanningen.

Etter- og videreutdanning i 2. fremmedspråk har generelt sett hatt lav prioritet og manglet en samlet nasjonal plan for kompetanseheving. Gjennom Nasjonalt nettverk for tysk og fransk (1997-2000) ble det utviklet en plan for kompetanseutvikling i tilvalgsspråk (*Kompetanseutvikling i grunnskolen fra 2000*) som førte til en viss økning i utvikling av tilbud fra universitet og høyskoler.

I 2002 bevilget UFD midler gjennom SOFF til utvikling og utprøving av etter- og videreutdanningstilbud rettet mot lærere i 2. fremmedspråk i grunnskolen og videregående skole. PROFFT (Program for fransk og tysk i skolen) tilbyr en modulbasert videreutdanning (60 studiepoeng) og en fagdidaktisk etterutdanning (30 studiepoeng). Tilbudet er et samarbeidsprosjekt mellom seks ulike høyskoler og universiteter. Kursene er organisert som en kombinasjon av nettstudium, samlinger og opphold i språkområdet. Kompetanseheving og videreutdanning er knyttet til lærernes praksis og utviklingsarbeid.

PROFFT har 108 deltakere på fire ulike programmer. Utprøvingen startet i 2003 og avsluttes i 2005. Fra studieåret 2005-2006 utvides programmene til også å gjelde spansk og russisk.

Opplæring i andre fag gjennom fremmedspråk, fremmedspråket som undervisningsspråk

Termen *Content and Language Integrated Learning* (CLIL) er i Norge også kjent som bilingval opplæring. Dette er undervisning på et fremmedspråk i et annet fag enn fremmedspråket. I Norge har vi hatt forsøk med opplæring ved hjelp av fremmedspråk i flere fag på både engelsk, tysk og fransk. Virksomheten var avhengig av ildsjeler, og den avtok etter som disse sluttet eller gikk trett utover 90-tallet. Perspektivet er i noen grad tilbake i arbeidet med de nye læreplanene.

Forsøkene med CLIL har vist at leseferdighetene bedres, og at perspektivet rommer muligheter for både språklig og innholdsmessig fordypning, uansett studieretning. I grunnskolen har en også erfaringer med at elever hadde utbytte av den økte variasjonen som CLIL tilførte fagene (Hellekjær, i arbeid).

CLIL har et potensial til å supplere og styrke fremmedspråkopplæring i hele grunnopplæringen og i alle dagens studieretninger og framtidens programmer. I en tid da det legges stor vekt på praktisk tilnærming, internasjonalisering og forberedelse for videre studier, kan perspektivet sies å være særlig aktuelt. Imidlertid krever det at både læreplaner, læremidler og lærerutdanningen fanger opp de muligheter som ligger i bilingvale praksiser.

Internasjonale programmer

I et internasjonalt utdanningsperspektiv er det viktig med avtaler og ordninger som gir norske elever, lærlinger, studenter og lærere mulighet til å gjennomføre grunnutdanning, del- og gradstudier og etter- eller videreutdanning i utlandet. I så henseende er det for tiden mange tilbud til norske studerende og lærere, men færre muligheter for elever.

Universiteter og høyskoler skal legge til rette for at studenter som ønsker det, skal kunne ta delstudier eller studieopphold i utlandet. Den nye valgfriheten i allmennlærerutdanningen gir større mulighet for å ta deler av studiet i utlandet, bl. a. gjennom NordPlus-, Sokrates- og Leonardo-programmene.

Med unntak av TROLL-avtalen av 1986 (en avtale om økonomisk, industrielt og vitenskapelig samarbeid) mellom Norge og Frankrike og det nesten like gamle tilbudet fra tyske myndigheter har det ikke eksistert noen ordninger som gir norske skoler økonomisk støtte med henblikk på å styrke ferdighetene i bestemte fremmedspråk. TROLL har gjennom årene gitt nærmere 6 000 norske elever og lærere anledning til å praktisere fransk-kunnskapene sine i autentiske omgivelser, men avtalen innebærer ikke noe krav om gjensidighet. TROLL-avtalen har også gjennom sin stipendordning gitt etterutdanningsstøtte til flere enn 500 norske fransklærere.

I den videregående opplæringen finnes *United World Colleges* (UWC), en internasjonal bevegelse som arbeider for å fremme fred og forståelse gjennom utdanning. I 2005 får ca. 36 norske ungdommer plass ved én av ni skoler hvor utdanningen tilsvarende de to siste årene i den videregående opplæringen. Elevene bor sammen med ungdom fra alle deler av verden og får *International Baccalaureate* (IB) etter endt skolegang.

Siden 1918 har nordmenn kunnet ta treårig videregående opplæring (*lycée*) og fransk *baccalauréat* i Rouen. I 2005 tas det inn 22 norske elever ved skolene i Bayeux, Lyon og Rouen. Det er også mulig å ta ettårig utdanning tilsvarende grunnkurs i allmenne, økonomiske og administrative fag, toårig utdanning innen hotell- og næringsmiddelfag, og fra høsten 2005 toårig utdanning innen akvakultur. Senter for universitets- og høyskolesamarbeid med Frankrike (SUHF) tilbyr studieprogrammer innen økonomi, ledelse og teknologi. Det fransk-norske senteret i Caen tilbyr språkkurs for studenter, fransk språk, litteratur og kulturkunnskap på bachelor-nivå, fransk som redskapsfag for studenter og forskere og årskurs i fransk for lærere og lærerstudenter. Norge deltar også i et verdensomspennende fransk språk-assistentprogram, der et mindre antall franske hovedfagsstudenter i fransk som fremmedspråk tilbringer et år som språkassistenter i grunnopplæringen.

Det norske studiesenteret i York tilbyr etter- og videreutdanning for engelsklærere og samarbeider med en rekke utdanningsinstitusjoner på universitets- og høyskolenivå i Norge. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) i samarbeid med Universitetet i Trier i Tyskland tilbyr et årsstudium (60 studiepoeng) i tysk som videreutdanning for lærere og lærerstudenter. Institutt for moderne fremmedspråk ved NTNU underviser i litteratur og grammatikk, og Universitetet i Trier underviser i praktisk tysk og kulturkunnskap.

Fremmedspråk i europeiske skolepartnerskap

Med innføringen av en internasjonal dimensjon i opplæringen blir fremmedspråk et sentralt og nødvendig redskapsfag – og en pedagogisk utfordring. Comenius, som er et underprogram i det europeiske utdanningsprogrammet Sokrates, har som mål å heve kvaliteten på og å styrke den europeiske dimensjonen i opplæringen. SIU er operatør for programmet, som legger til rette for flernasjonalt skolesamarbeid, institusjonssamarbeid, nettverkssamarbeid og grunn- og etter-

utdanning for studenter og undervisningspersonell. Språkopplæring og økt tverrkulturell forståelse er overordnede mål for Comenius. Praktisk talt alle Comenius-prosjektene er tverrfaglige. Det betyr at andre lærere enn språklærerne og andre elever enn de som følger bestemte undervisningsopplegg i språk, også må lære å gjøre seg forstått overfor utenlandske kolleger og jevnaldrende. Opp-læringen skjer ikke lenger bare i klasserommet og i disiplinerte former. Eleven, studenten og læreren får satt sine kommunikative ferdigheter på prøve i virkelige, ikke bare virtuelle, sammenhenger. Enhver som befinner seg i en autentisk samtale-situasjon og som har noe å formidle, innser egen nytten av å lære seg ett eller flere fremmedspråk.

I internasjonale partnerskap inngår mobilitet som en viktig og nødvendig bestanddel. Etterutdanningsstipend, studiereiser, planleggingsmøter hvor elever kan delta, lærer- og elevutvekslinger og bruk av språkassistenter har klart medvirket til en ny og fornyet interesse for språkopplæring og -undervisning.

Kurs i mindre utbredte språk i norsk skolesammenheng, som for eksempel italiensk, nederlandsk og portugisisk, er kommet i gang på initiativ fra utenlandske språkassistenter som gjester norske skoler. På den andre siden er norske språkassistenter kommet tilbake etter utenlandsopphold med styrket kompetanse i det fremmedspråket som de er kvalifisert til å undervise i. I tillegg har de ofte tilegnet seg et nytt språk som de avlegger eksamen i og tar med seg når de begynner å praktisere som lærere i fremmedspråk.

Et femtitalls Comenius-skoler gir undervisning i andre fag ved hjelp av engelsk, tysk og fransk. Ordningene med språkassistenter, etterutdanningsstipend for alle kategorier lærere, og lærerutvekslinger hvor utenlandske lærere i kortere perioder deltar i eller overtar undervisningen, har i mange tilfelle gitt nytt liv til tospråklig undervisning og impulser til pedagogisk nytenking.

eTwinning – skolesamarbeid gjennom IKT om europeisk kultur og språk

eTwinning er et ledd i EUs *eLearning Programme 2004-2006*, som Norge deltar i. SIU er operatør for *eLearning Programme* i Norge, mens Utdanningsdirektoratet har ansvar for *eTwinning*, som er den delen av programmet som gjelder grunnskole og videregående opplæring. Gjennom *eTwinning* tilbys en struktur for parvis skolesamarbeid mellom skoler i Europa ved hjelp av IKT. Målet er å styrke samarbeidet mellom skoler, å skape muligheter for skoleelever og lærere til å øke sine kunnskaper og ferdigheter innen IKT, og å stimulere interessen for europeisk kultur og språk (jf. tiltak 6.2.1). Gjennom portalen <http://www.etwinning.net/> kan skolene registrere seg og få tilgang til bl.a. partnersøk, samarbeidsrom og andre verktøy.

Utradisjonelle organiserings- og arbeidsformer i opplæringen i 2. fremmedspråk

I det europeiske språkåret 2001 gjennomførte SIU undersøkelsen *Språk i internasjonalt skulesamarbeid*. Hensikten var å finne ut om norske skolars årelange samarbeid med europeiske skoler har ført til økt interesse både for kjente og ukjente språk – og hvordan denne interessen kommer til uttrykk. 225 skoler deltok i undersøkelsen. Undersøkelsen dokumenterer at engelsk er vår tids ubestridte *lingua franca*.

Ni av ti skoler rapporterer at både lærerne og elevene har fattet *interesse* for språkene ved partnerskolene, men at interessen bare i sjeldne tilfelle har ført til flere og systematiske språktilbud. Likevel gir skoler som har integrert internasjonalisering i langtidsplanene sine, jevnt over bred plass til språkopplæring. Selv om fremmedspråk i de aller fleste tilfellene betyr engelsk, har kontakt med Frankrike, Tyskland, Spania og Italia hatt sin virkning. Ungdomsskoler melder om fulle klasser i tysk og fransk. Videregående skoler forteller om fulle grupper i fransk og tysk fordypningsfag.

Noen ganske få skoler har innført fransk, tysk, spansk eller italiensk som valgfag, og én videregående skole har faktisk innført italiensk som fordypningsfag.

Språkopplæringen blir annerledes og mer dynamisk ved skoler som deltar i internasjonale partnerskap. Elevene får muligheten til å praktisere språket eller språkene de undervises i, og de får kontakt med og interesse for andre språk og kulturer. Det kan ha betydning for senere valg. Skoler som arbeider internasjonalt, har ikke bare gitt nytt liv til språkopplæringen. De har også lært å tenke kreativt og finne løsninger på problemer og utfordringer etter hvert som de dukker opp. Halvparten av skolene som er utnevnt som demonstrasjonsskoler, deltar eller har deltatt i Comenius-prosjekt.

Internasjonale programmer innen yrkesfag

Leonardo da Vinci-kontoret i Norge (Teknologisk institutt, TI) har ansvaret for koordinering av internasjonale programmer innen yrkes- og profesjonsutdanning. TI understreker at mobilitet er viktig for å skape motivasjon for å lære fremmedspråk og gi forståelse av at engelsk slett ikke er nok for å delta i Europa. I tillegg til Leonardo-programmet anbefales bilaterale satsinger som Norge-Tyskland-programmet *Gjør Det!* TI mener at erfaringer fra bilaterale og gjensidige mobilitetsprogrammer som *Gjør Det!* bør videreføres til andre land i og utenfor EØS.

Leonardo da Vinci-kontoret har siden EØS-avtalen deltatt aktivt med å etablere en serie bilaterale utvekslingsprogrammer på grunnlag av de erfaringer som ble gjort i *Linking Up*-prosjektet under Regjeringens handlingsplan for søkerlandene til EU, som ble gjennomført med midler fra UD og UFD fra september 2002 til juni 2004.

Digitale teknologier i fremmedspråkene

”Deltakelse i fremmedspråk kan skje uavhengig av tid, sted og kultur så lenge man har adgang til elektroniske nettverk. Dette representerer et kvalitativt sprang når det gjelder læringsomgivelser” (Lund 2004). I utdanningsammenheng kommer dette til uttrykk gjennom *Program for digital kompetanse 2004-2008* (Utdannings- og forskningsdepartementet 2004) og IKT som en grunnleggende ferdighet i alle fag på alle trinn i de nye læreplanene.

IKT i språkfag er ikke bare et redskap for å motta og produsere informasjon, men også et kulturelt verktøy som endrer selve kommunikasjonsdynamikken (Crystal 2001b; Kern, Ware, & Warschauer 2004; Lund 2004; Warschauer & Kern 2000). Dette innebærer bl.a. følgende:

- Vi kan opprette nettbaserte språksamfunn og holde dem ved like inntil de har gjort sin nytte og kan demonteres. Slik kan mennesker møtes uavhengig av tid og rom og på tvers av kulturer.
- Nye muligheter for interkulturell læring, for å bygge språklige identiteter og for å utvise kompetanse i virtuelle omgivelser.¹
- Det vokser fram flere nye sjangre som for eksempel e-post, trådbaserte diskusjoner, mange-til-mange-sjangre og ulike typer *chat*. Det fører ofte til at hevdvunne og standardiserte trekk utfordres av nye konvensjoner i både ortografi, syntaks og register.
- Språk brukes i økende grad multimodalt og hypertekstlig. Dette betyr at språkmateriale kan presenteres elektronisk med eksplisitte referanser til tekst, lyd og film.
- Lærere blir i økende grad designere av læringsomgivelser som bruker både samlokaliserte og nettbaserte kontekster til å utvikle rike språkbrukssituasjoner. Begge kontekster er gjensidig konstituerende for læringsforløpet, men de krever deltakelse av lærerne.

I sum ser vi altså en rekke nye brukskulturer under utvikling. Å mestre disse nye omgivelsene setter høye krav til navigasjon, informasjonssøk, kritisk og kreativ bruk og evne til å vurdere den sammenhengen materialet finnes i. Digitale teknologier endrer både faget og vårt forhold til det. Selve vår forståelse av hva det innebærer å være språklig kompetent (*literate*) er under endring. Dette er en utvikling som går svært raskt, og som i neste omgang stiller både elever, lærere og beslutningstakere overfor nye utfordringer.

Selv om engelsk i øyeblikket har en enestående posisjon, ser vi samtidig at nettbaserte omgivelser i økende grad blir multilingviale, både i form av flerspråklige versjoner og som resultat av integrerte oversettelsestjenester. Det er verdt å merke seg at det spesielt er språk som kinesisk, arabisk og spansk som øker kraftig i popularitet, både på nettet og ellers.

Forsknings- og utviklingsarbeid

I Norge finnes det relativt lite forskning på fremmedspråkdidaktikk og fremmedspråklæring. En del av forskningen på fremmedspråkdidaktikk har funnet sted fra 1985 innenfor nettverket *Nordic Conference and Workshop on developing autonomous language learning (1985-)*. Deltakerne er lærere og forskere i moderne språk. Kjernen i forsknings- og utviklingsarbeidet er utviklingen av elevautonomi (innsikt i læring) hos elever, lærere og lærerstudenter (diverse innlegg publisert i konferanserapporter av bl.a. Anne Brit Fenner, Rita Gjørven, Svein Johansen og Turid Trebbi; for et utvalg, se ”Referanser”).

Av nyere forskning kan nevnes Drews undersøkelse av lærerstudenter i engelsk fagdidaktikk (Drew, 1997). Drew peker på at studentenes skriveferdigheter ligger under det som er ønskelig når de begynner på studiet, og at studiet heller ikke lykkes i å utvikle disse ferdighetene til et

¹ Prosjektet *IKT i flerkulturelle skoler* har involvert tre skoler i Oslo indre øst og kan vise til gode resultater i bruk av IKT i fleksibel og tilpasset opplæring i et flerkulturelt læringsmiljø; se ”Referanser”.

tilstrekkelig nivå. Studentene er sterkt preget av sin egen erfaring med engelsk fra egen skolegang. Det er derfor viktig at opplæringen i grunn- og videregående opplæring kvalitetssikres med tanke på at den fortsetter å påvirke læringsforløp i høyere utdanning. Drew etterlyser en tydeliggjøring av skriftspråkets hensikt i både læreplaner og lærerutdanningen.

Lehmann (Lehmann 1999) peker i sin avhandling på hvordan elever i engelskfaget raskt når et visst nivå før deretter å stoppe opp i sin språklige utvikling. Mange er meget svake i den type skriftlig engelsk som kreves i høyere utdanning og i arbeidslivet. Elevene har også en tendens til å overvurdere sine egne prestasjoner.

Hellekjær (Hellekjær 2005) gjør liknende funn når det gjelder leseferdigheter i engelsk. Elevenes eget inntrykk samsvarer ikke med det de viser i tester. Dette forholdet vedvarer inn i høyere utdanning, og det kan virke hemmende på evnen til å bruke engelskspråklig faglitteratur. I likhet med Drew og Lehmann peker Hellekjær på viktigheten av å sikre opplæringen i skolen for å ruste elevene til videre studier og livslang læring.

I en studie av engelsklærere som praktiserer i teknologitette omgivelser peker Lund (2004) på at det skjer grunnleggende endringer i praksissituasjonen. IKT opphever begrensninger i tid og rom og gir muligheter for en rekke nye sjangre, registre, konvensjoner og uttrykksformer. Dermed endrer faget seg sammen med elevs og lærers forhold til både faget og til kommunikasjonssituasjonen. Å integrere nye kommunikative praksiser i skolen blir avgjørende for å ruste elever til å møte både lærings- og arbeidssituasjoner i det 21. århundre.

Ved Institutt for praktisk pedagogikk ved Universitetet i Bergen og ved Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling ved Universitetet i Oslo er det utviklet og gjennomført flere forskningsprosjekt innenfor PLUTO-prosjektet som er rettet mot bruk av IKT i lærerutdanningen og bruk av mappevurdering.

Telemarksforskning-Notodden har nylig fått bevilget midler fra Norges forskningsråd til et treårig instituttforankret strategisk prosjekt som kommer til å knytte et doktorgradsarbeid i språkdidaktikk til opplæring i 2. fremmedspråk. Hovedområder er elevautonomi (knyttet til innføring av den europeiske språkpermen) og tidligere start av 2. fremmedspråk.

2. Et internasjonalt perspektiv

Behovet for fremmedspråk – Europarådet og EU

Både Europarådet og EU har satt som mål at alle skal kunne bruke to språk i tillegg til eget morsmål. Argumenter for dette prinsippet er økt handel og mobilitet, men også kulturell bevissthet, åpenhet og toleranse overfor "den andre".

Det legges stor vekt på tidlig læring av to fremmedspråk i opplæringen som grunnlag for utvikling av flerspråklighet i et livslangt perspektiv. Dette ses ikke bare som en praktisk, funksjonell nødvendighet, men også som et grunnleggende element i demokratiopplæringen (*Education for democratic citizenship*). Det å kunne forstå og delta i europeiske og internasjonale prosesser og forstå det internasjonale samfunn forutsetter at tilgangen ikke blir hemmet av manglende språkkunnskaper.

Det finnes en oppfatning, nasjonalt og internasjonalt, om at såkalte "svake" elever eller elever med lærevansker burde konsentrere sin læring om sitt første språk eller andre fag. En ny rapport fra EU-kommisjonen², som omhandler tilpasset opplæring for elever med spesielle behov (*special educational needs*, SEN), argumenterer helt motsatt. For det første sier denne rapporten helt klart at prosentdelen av elever som har fått konstatert lærevansker varierer sterkt fra land til land, avhengig av kriteriene som brukes og andre komplekse problemstillinger. Det betyr at det finnes gråsoner og grupper elever som går gjennom skolen uten at spesielle behov blir oppdaget.

Når det gjelder opplæring i fremmedspråk, viser rapporten at elever med spesielle behov har stort utbytte av fremmedspråklæring: Det er ikke den "vanlige" kommunikative kompetansen i et nytt språk som representerer den største gevinsten, men elevenes personlige og sosiale utvikling. Med andre ord: Ikke bare språk for språkets

skyld, men som plattform for bedre utdanning og personlig utvikling. EU er tydelig på at forbigåelse av elever med spesielle behov vil være ensbetydende med å nekte dem tilgang til fordelene knyttet til språklæring. Tilgang til læring av flere språk for alle bør derfor være et spørsmål om hvordan læring og vurdering tilpasses og hvilke ressurser som brukes i opplæringen.

EUs handlingsplan for språklæring

EU-kommisjonens *Handlingsplan for språklæring og språklig mangfold i Europa*³ ble ferdigstilt høsten 2003, og skal implementeres i løpet av perioden 2004-2006. Hvert enkelt land skal med jevne mellomrom rapportere hvilke tiltak som settes i verk i de ulike land mht. oppfølging av handlingsplanen.

Det er tre sentrale temaer i denne planen:

- Hvordan sikre livslang læring av fremmedspråk på alle nivåer i opplæringen og for alle elever?
- Hvordan sikre god fremmedspråkdiraktikk (godt læringsmiljø på skolen, spesielle språkrom, lærerutdanning, rekruttering av fremmedspråklærere, undervisning i ulike fag på ulike fremmedspråk, testing av språkkompetanse m.m.)?
- Hvordan utvikle språkvennlige miljø (å bygge opp forståelse for læring av fremmedspråk, forståelse for læring av ulike minoritetsspråk m.m.)?

Det skal arbeides på både europeisk og nasjonalt nivå. På det europeiske nivået skal det utvikles ulike typer utdanningsprogrammer som støtter opp under læring av fremmedspråk. Videre skal det gjennomføres studier som kan fremme læring av flere fremmedspråk i Europa, og det skal lages publikasjoner som sprer kunnskap om mulige tiltak som kan fremme målet om språklig mangfold i Europa. EU-kommisjonen vil også gjennomføre konferanser, etablere nettverk og sørge for ut-

² *Special Educational Needs in Europe. The Teaching and Learning of Languages*, EU-kommisjonen 2005.

³ *Promoting Language Learning and Linguistic Diversity. An Action Plan 2004-06*, EU-kommisjonen 2003.

vikling og gjennomføring av tester som dokumenterer kompetanse innen fremmedspråk i Europa. På nasjonalt nivå er det forventninger om at myndighetene setter i verk tiltak for å forbedre eget utdanningssystem knyttet til læring av fremmedspråk og å fokusere på gode eksempler som kan inspirere til mer og bedre fremmedspråklæring.

EU-kommisjonen har samlet inn gode eksempler fra ulike europeiske land som viser hvordan en kan lykkes med mer og bedre læring av fremmedspråk. Eksempelene er kategorisert i følgende grupper:

- Læring av fremmedspråk i tidlig alder
- Utdanning av lærere i fremmedspråk
- Læring av fremmedspråk i grunnopplæringen
- Utdanning som kan sikre språklig mangfold
- Livslang læring av fremmedspråk

Disse eksemplene er ment å være inspirasjonskilder for ulike lands myndigheter i forbindelse med utvikling av en politikk for å fremme læring av fremmedspråk.

Det europeiske rammeverket for språk

Norge har helt fra syttitallet hatt deltakere på Europarådets arbeidsseminarer for utvikling av en felles europeisk tenkning knyttet til fremmedspråk og kommunikativ kompetanse. Europarådets mål har vært å fremme aktiviteter som kan bidra til et bedre og mer variert tilbud for språkopplæring i Europa som en del av en demokratiopplæring for "europeisk medborgerskap". Det viktigste resultatet av språkopplæringsarbeidet i Europarådet er *The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment* (heretter kalt *Rammeverket*) som baserer seg på tidligere arbeid med å definere laveste nivå for språkbruk (*Waystage*) og funksjonelt nivå (*Threshold level*) og videregående nivå (*Vantage*).

For å være i stand til å måle elevers språkutvikling sett i et livslangt læringsperspektiv har Europarådet utviklet beskrivende skalaer innenfor

ulike språknivåer og innenfor ulike ferdighetsnivåer og språkaktiviteter. Rammeverkets hovedmål er knyttet til det enkelte individs språklæring, sett i et sosialt og kommunikativt perspektiv. I tillegg gir deskriptorene muligheter til å sammenlikne språkferdigheter på tvers av landegrensene i Europa. Et klart siktemål er at deskriptorene i Rammeverket skal være åpne og tilgjengelige for den som lærer seg et språk, slik at språkelever i alle aldre kan bli i stand til å vurdere sin egen språkkompetanse i form av "Jeg kan"-utsagn, sette seg nye og realistiske mål og vurdere og dokumentere sin egen språkutvikling over tid.

De fleste europeiske land har vært involvert i Europarådets arbeid med Rammeverket og enkelte land har nedfelt sine læreplanmål etter Rammeverkets deskriptorer. I Norge er det utviklet nasjonale prøver i engelsk basert på Rammeverket, og det arbeides med egenvurdering og mappevurdering i tråd med Rammeverkets "Jeg kan"-utsagn.

Den europeiske språkpermen

Norge har i flere år vært involvert i Europarådets utvikling av en europeisk språkperm (*European Language Portfolio*). Den europeiske språkpermen er et ledd i et internasjonalt samarbeidsprosjekt i regi av Europarådet om felles vurderings- og dokumentasjonsordninger for fremmedspråk. Hovedintensjonen er at innbyggere i Europa skal kunne kommunisere på flere språk. Vitenskaplig og pedagogisk bygger språkpermen på det felles europeiske rammeverket for språk.

Språkpermen er et pedagogisk verktøy som skal gi elever, studenter og andre som har lært seg, eller er i ferd med å lære seg, fremmedspråk en mulighet til å dokumentere språkferdigheter og reflektere over sin egen språklæring. Språkpermen brukes til å dokumentere hva språkeleven kan gjøre på ulike språk og hvordan hun/han har tilegnet seg denne kunnskapen. Alle de språkene som språkeleven til en viss grad har tilegnet seg, skal omtales i permen, uavhengig av om språket er lært i skolesammenheng eller på annen måte.

Det betyr f.eks. at også flerspråklige elever, elever med minoritetsspråklig bakgrunn og elever som får morsmålundervisning vil kunne få dokumentert sine språkkunnskaper, og at flerspråklighet som verdi, inkludert delkompetanser, kan bli mer synlige for alle.

Erfaringer fra en rekke land (bl.a. Finland, Sverige og Irland) viser at språkpermen kan bidra til å bedre kvaliteten på opplæringen i fremmedspråk, heve statusen til språkfagene og danne grunnlag for et felles europeisk perspektiv på språkopplæringen.

I Europass-ordningen dokumenteres språkkompetanse gjennom egenvurderingsdelen i den europeiske språkpermen (jf. tiltak 4.3.1).

I Norge er en språkperm for ungdomstrinnet og videregående opplæring og for voksne innvandrere under utvikling. Sluttrapporter fra disse prosjektene vil foreligge i løpet av 2005. Det skal også utvikles en språkperm for barnetrinnet for å dekke hele grunnopplæringsløpet (jf. tiltak 1.1.2).

De europeiske utdanningsprogrammene Sokrates, Leonardo da Vinci og Ung i Europa

Innføringen av de europeiske utdanningsprogrammene Sokrates, Leonardo da Vinci og Ung i Europa i 1995 har i høy grad bidratt til å styrke den europeiske dimensjonen i norsk skole. For første gang i europeisk historie er det lagt til rette for samarbeid innen utdanning både når det gjelder allmennfag (Sokrates), yrkes- og profesjonsutdanning (Leonardo da Vinci) og uformell utdanning (Ung i Europa). Underprogrammet Comenius i Sokrates retter seg mot lærere, elever og studenter på alle utdanningstrinn, fra barnehage til lærerutdanning. Strukturen er slik at den oppmuntrer til samarbeid på tvers av utdanningsnivåene og inviterer til nytenking i samspillet mellom skole og lærerutdanning. (For erfaringer med disse programmene i Norge, se "Internasjonale programmer" under "Nasjonalt perspektiv".)

Selv om Norge ikke er en del av unionen, deltar vi gjennom EØS-avtalen med samme rettigheter og forpliktelser i programmene som medlemslandene. I 2004 deltar 31 europeiske land i programmene. Innholdet i R94, L97 og St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* er i tråd med intensjonene i disse tre programmene. På denne måten er det klare paralleller mellom norsk og europeisk utdanningspolitikk.

EU-kommisjonens *Handlingsplan for språklæring og språklig mangfold (2004-2006)* viser til fulle hvor stor vekt det legges på flerspråklighet i et storsamfunn som er avhengig av godt samspill for å kunne nå de ambisiøse målene som er satt for Lisboa-prosessen⁴. Læring av flere fremmedspråk er et sentralt mål innenfor Lisboa-prosessen, noe som blant annet har gitt seg utslag i at det er etablert en egen ekspertgruppe for læring av fremmedspråk med representanter fra 30 europeiske land, deriblant Norge.

Internasjonale skoleundersøkelser

Engelskundersøkelsen på 10. trinn: "Engelsk i Europa 2002"

Det er forholdsvis lite dokumentasjon i et sammenliknende perspektiv av hva elever kan av engelsk etter tiårig grunnskole, men den europeiske engelskundersøkelsen som er rapportert i *Engelsk i Europa 2002* (Ibsen 2004) og *The Assessment of Pupils' Skills in English in eight European Countries 2002* (Bonnet et al 2004) viser at norske elever ligger bra an i Europa. Gjennomsnittlig oppnådd poengsum for elever er 68 av 100 mulige for tiendeklassinger som har fulgt L97 fra 5. klasse, dvs. hatt seks år med engelsk. Høyeste oppnådde resultat for testgruppen var 97 % riktige svar, mens laveste sum for riktige svar var 4 %, dvs. en relativt stor spredning, primært innen den enkelte klasse. Jentene skåret signifikant høyere enn guttene på prøven. Elever med tilvalgsspråk skåret signifikant bedre på engelskprøven enn elever uten tilvalgsspråk, og elever med fransk skåret signifikant høyere enn elever med tysk.

⁴ EUs strategi for å gjøre EU til den mest konkurransedyktige, kunnskapsbaserte økonomien i verden på et bærekraftig og sosialt grunnlag innen 2010.

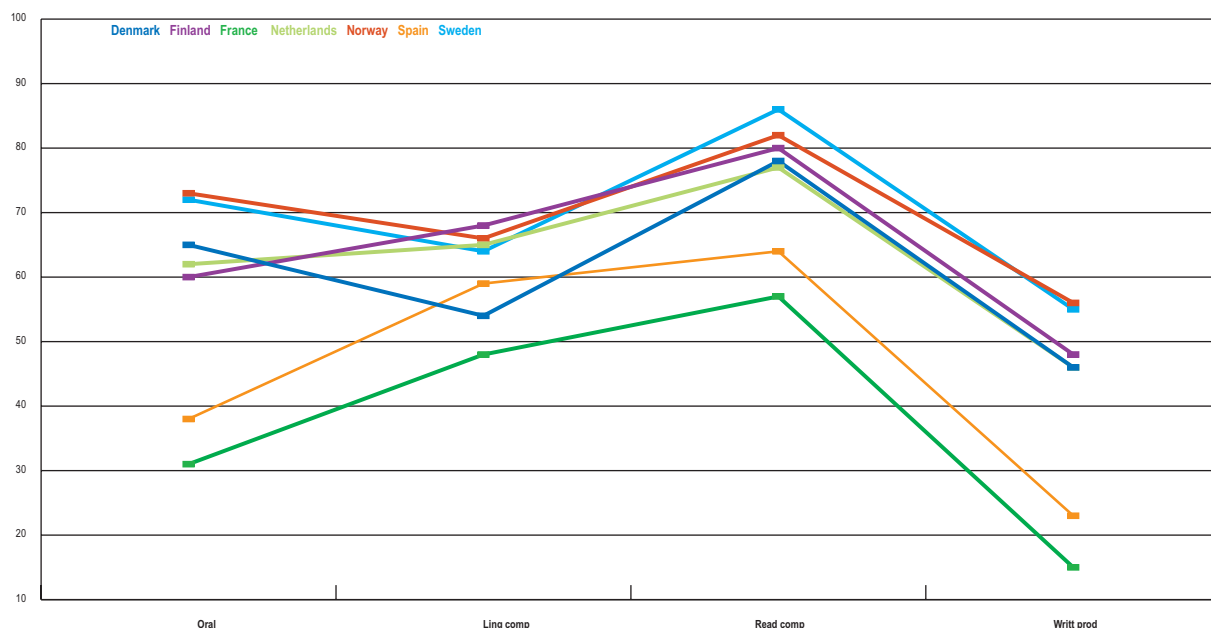
Figuren nedenfor gir en oversikt over prøveresultater i form av landsprofiler. Alle land skårer høyst på leseforståelse, lavere på språklig-grammatisk ferdighet og lavest på skriftlig produksjon, mens det er større avvik landene i mellom for lytteforståelse. Klart lavest ligger spanske og franske elever når det gjelder lytteferdighet, noe som kan skyldes at de to landene sender dubbede filmer. Det er et stort sprik mellom det beste resultatet for Norge og det laveste for Frankrike, hele 40 %. Norge (73 %) og Sverige (72 %) skårer signifikant bedre enn de øvrige land på lytteforståelse.

Elevene var relativt gode til å vurdere sin egen språkferdighet, og det var signifikant korrelasjon mellom prøveresultater og egenvurdering ($r = 0,56$). Likeledes viser undersøkelsen at 15-åringene er preget av høy motivasjon for å lære en-

gelsk både på og utenfor skolen, primært for å kunne bruke språket til bedre å forstå media, film, musikk og mennesker man treffer på utenlandsreiser. Norske elever mente at de hadde lært 34 % av det de kunne av engelsk gjennom media, 52 % på skolen og resten (ca. 14 %) gjennom annen kontakt med engelsk.

Det kom fram at det å bruke fremmedspråket i klassen var den skolefaktoren som samsvarte høyest med gode resultater. Når det gjelder aktiviteter utenom skolen, viser undersøkelsen at lesing av bøker på engelsk samsvarer positivt med prøveresultatet.

Resultater fra lærerspørreskjemaet viser at det er forbausende store likhetstrekk i Europa når det gjelder engelsklæreren. Flertallet av lærerne er godt kvalifiserte og erfarne kvinner som arbeider

Figur 3 Kompetanseprofiler for lytteforståelse (*oral comprehension*), språklig-grammatisk ferdighet (*linguistic competence*), leseforståelse (*reading comprehension*) og enkel skriftlig produksjon (*written production*) for syv deltakende land

hardt, men som føler seg lite verdsatt av samfunnet. Et annet fellestrekk i Europa er at lærerne ikke benytter seg av de mulighetene de har til å ha kontakt med engelsktalende fra andre land, til å organisere utveksling av lærere og elever og til å bruke Internett på en autentisk måte.

St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* sier at kvalitetsutvikling i skolen krever at skolen har mulighet til å rekruttere kompetente, engasjerte og motiverte lærere og skoleledere, og at skolen har virkemidler som gjør det mulig å beholde og utvikle personalressursene. Ifølge engelskundersøkelsen ligger norske engelsklærere lavest i Europa (12 %) når det gjelder deltakelse på etter- og videreutdanningskurs av minst en ukes varighet. Gjennom lærerspørreskjemaets åpne del, som omhandlet utfordringer for framtiden, ble det klart at norske engelsklærere har behov for og ønske om kompetanseheving.

EU-undersøkelse av kompetanse i fremmedspråk i 2007

EU har bestemt at det i 2007 skal gjennomføres en undersøkelse som dokumenterer kompetanse i fremmedspråk blant europeisk ungdom. Det er to hovedgrunner til at en ønsker å gjennomføre denne undersøkelsen. For det første er det innenfor EU politisk enighet om prinsippet "morsmål + 2", dvs. at alle elevene i grunnsopplæringen skal lære sitt morsmål pluss minst to fremmedspråk. En undersøkelse knyttet til kompetanse i fremmedspråk vil kunne virke positivt mht. oppfyllelse av prinsippet "morsmål + 2" i de ulike europeiske land. For det andre er det stort behov for å sikre mer og bedre dokumentasjon av kompetanse i fremmedspråk i Europa.

3. Hovedområder for en nasjonal strategi

På bakgrunn av denne situasjonsbeskrivelsen, med både nasjonale og internasjonale perspektiver, peker det seg ut noen klare hovedområder for oppgaver i en nasjonal strategi for fremmedspråk i Norge:

- Mangfold og bredde i fremmedspråkopplæringen
- Kvalitet i fremmedspråkopplæringen
- Kvalitet i lærerutdanningen
- Samfunnets behov for fremmedspråkkompetanse
- Internasjonalisering
- Behov for forsknings- og utviklingsarbeid

4 Mål og tiltak

Overordnet mål

Bedre ferdigheter i flere fremmedspråk hos elever, lærlinger og lærere i grunnskole og videregående opplæring og økt interesse og motivasjon for språklæring

1 Større mangfold og bredde i opplæringen i fremmedspråk

1.1 Flere skoler tilbyr opplæring i 2. fremmedspråk på barnetrinnet

1.1.1 Igangsette forsøk med tidlig start i 2. fremmedspråk

■ Handling

St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* åpner for å starte med 2. fremmedspråk på barnetrinnet: "De skoler som ønsker og har nødvendig kompetanse til å starte enda tidligere med opplæring i 2. fremmedspråk, gis derfor adgang til dette" (s. 48). Dette er i tråd med internasjonale erfaringer og forskning.

Det settes i gang forsøk med tidlig start av 2. fremmedspråk fra 2005. Forsøkene inkluderer veiledning og oppfølging av skolene og dokumentasjon og følgeforskning, for at flest mulig skal kunne dra nytte av utviklingsarbeid og gode eksempler. Erfaringene publiseres, f.eks. på Skolenettet, et felles nettsted for språkfag og gjennom aktuelle nettverk.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

2005-2007

1.1.2 Utvikle en europeisk språkperm for barnetrinnet

■ Handling

Andre nordiske land, f.eks. Sverige, har kommet forholdsvis langt i utviklingen av en språkperm for barnetrinnet.

For å støtte opp under læring av engelsk som 1. fremmedspråk og tidlig start av 2. fremmedspråk utvikles det en norsk språkperm for barnetrinnet (f.eks. for 4.-7. klasse) i løpet av 2005-2006. Språkpermen prøves ut på et begrenset antall skoler i skoleåret 2006-2007 og tilbys deretter nasjonalt.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

2005-2007

1.1.3 Gjennomføre forsøk med integrering av fremmedspråk i opplæringen i andre fag på barnetrinnet

■ Handling

Termen *Content and Language Integrated Learning (CLIL)* er i Norge også kjent som bilingval opplæring. Dette er undervisning på et fremmedspråk i et annet fag enn fremmedspråket. På barnetrinnet vil det være naturlig å trekke inn de praktisk-estetiske fagene.

Det settes i gang forsøk i forbindelse med tidlig start på barnetrinnet, jf 1.1.1, fra høsten 2005.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

2005-2007

1.2 Flere skoler tilbyr flere fremmedspråk, også ikke-europeiske

1.2.1 Samarbeide om ressurser mellom barnetrinn, ungdomstrinn og videregående opplæring og informere om samarbeidet

■ Handling

St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* sier at skolene "skal gi elevene tilbud om opplæring i tysk, fransk, spansk eller russisk, og hvis de har anledning til det, også andre språk, blant annet ikke-europeiske språk" (s. 48) når 2. fremmedspråk blir obligatorisk for alle elever på ungdomstrinnet.

Skolene utvikler lokale eller regionale løsninger for hvordan de kan samarbeide om lærerressurser mellom barnetrinn, ungdomstrinn og videregående opplæring. Det oppfordres til bruk og videreutvikling av digitale læringsressurser for at flere elever kan få tilbud i flere fremmedspråk.

Det utarbeides en samling eksempler på god praksis. Samlingen gjøres tilgjengelig på et felles nettsted for fremmedspråk.

■ Ansvarlige

Skoleiere, skolene, Nasjonalt senter for fremmedspråk

■ Tidsramme

Løpende

1.2.2 Utarbeide informasjonsmateriell for rådgivere i ungdomsskole og videregående opplæring

■ Handling

Det utarbeides informasjonsmateriell slik at rådgivere på ungdomstrinnet og i den videregående opplæringen får tydelig informasjon om den nasjonale satsingen på fremmedspråk, og om nytteverdien av fremmedspråkkunnskaper i framtidige studier og yrkesutdanning.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk

■ Tidsramme

2006

1.2.3 Utvikle og gjøre tilgjengelig papirbaserte og digitale læringsressurser på noen av de store innvandrerspråkene

■ Handling

Det er behov for å verdsette den språklige ressursen som finnes blant minoritetsspråklige. Flere elever vil dermed ha mulighet til å ha foreldrenes språk eller sitt eget morsmål som fag i tillegg til norsk og engelsk.

Læremiddelutviklere tilføres midler for å utarbeide læremidler for flere av de store språkene som i dag snakkes av en høy andel av minoritetsspråklige barn og unge.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

Fra 2005

1.3 Flere voksne får tilbud om grunnopplæring i fremmedspråk

1.3.1 Utvikle verktøy som muliggjør læring av fremmedspråk for voksne, også ikke-europeiske språk

■ Handling

Ordinære opplæringstilbud er ikke tilgjengelige for alle grupper av voksne.

Det utvikles verktøy som muliggjør læring, også fjernlæring ved hjelp av digitale læringsressurser, for at flere voksne elever kan få tilbud i flere fremmedspråk, jf. 1.2.3.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, Vox

■ Tidsramme

Fra 2006

2

Bedre kvalitet på opplæringen i fremmedspråk

2.1 Opplæringen i fremmedspråk er differensiert og tilpasset elevenes forutsetninger

2.1.1 Kartlegging av elevferdigheter og motivasjon i 2. fremmedspråk

■ Handling

Hensikten med reformen *Kunnskapsløftet* og innføringen av obligatorisk 2. fremmedspråk på ungdomstrinnet er å heve elevenes språkkompetanse. For å kunne vurdere utviklingen av elevenes ferdigheter og motivasjon over tid, er kartleggingsprøver et viktig hjelpemiddel.

Det utvikles kartleggingsprøver i form av utvalgsundersøkelser av enkeltferdigheter i fagene tysk, fransk, spansk og russisk.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

Fra 2006

2.1.2 Igangsette forsøk med utvikling av elevenes delferdigheter innenfor 2. fremmedspråk i grunnskolen

■ Handling

St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* slår fast at 2. fremmedspråk skal være obligatorisk fra og med 8. trinn. utfordringen blir å inkludere alle elever i opplæringen. Opplæring i delferdigheter som lytting og snakking kan bidra til tilpasset opplæring for den enkelte elev og slik hindre frafall gjennom fritaksordninger (jf. bl. a. rapporten *Special Educational Needs in Europe* publisert av EU-kommisjonen i 2005).

Det igangsettes forsøk med grupper av elever hvor opplæringen legger større vekt på muntlige delferdigheter og relevante vurderingsformer innenfor 2. fremmedspråk i grunnskolen. Forsøkene inkluderer veiledning og oppfølging av skolene og dokumentasjon og følgeforskning, for at flest mulig skal kunne dra nytte av utviklingsarbeid og gode eksempler. Resultatene fra forsøket publiseres.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, Vox

■ Tidsramme

2006 - 2008

2.1.3 Stimulere til at elever får mulighet til å fordype seg over tid i et 2. fremmedspråk

■ Handling

Mulighet til fordypning i 2. fremmedspråk over tid for de elever som ønsker det, vil bidra til at den nasjonale språkkompetansen øker og samtidig kunne være berikende for den enkelte elev.

Skoleeier stimulerer til samarbeid og samordning mellom skoler, særlig mellom grunnskoler og videregående skoler, for å tilby fordypning i 2. fremmedspråk for de elevene som ønsker det.

■ Ansvarlig

Skoleeiere, skolene, Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

Løpende

2.1.4 Innføre gode løsninger for tilpasset opplæring innen fremmedspråk som ett av kriteriene ved utnevning av demonstrasjonsskoler

■ Handling

Skoler og lærebedrifter kan utnevnes til demonstrasjonsskoler og -bedrifter dersom de kan dokumentere svært gode resultater innenfor følgende fire områder og i tillegg være fremragende på ett av dem: Pedagogisk kreativitet og nytenkning, systematisk oppfølging av læringsutbytte, systematisk arbeid for godt lærings- og arbeidsmiljø og god og tydelig ledelse.

Skoler og bedrifter som systematisk og aktivt er med på å heve og utvikle kvaliteten på opplæringen i fremmedspråk, prioriteres ved utnevning av demonstrasjonsskoler.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

Årlig 2006-2009

2.2 Opplæringen i fremmedspråk har praktisk tilnærming

2.2.1 Veilede om læringsfremmende arbeidsmåter i opplæringen i fremmedspråk

■ Handling

En praktisk tilnærming i opplæringen i fremmedspråk betyr at elevene lærer å kommunisere på ulike måter og språknivåer, blant annet ved hjelp av digitale medier.

Det utarbeides veiledninger for skolene om læringsfremmende arbeidsmåter i form av beskrivelser av god praksis.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

2006-2007

2.2.2 Innføre en pris for læremidler som bidrar til praktisk tilnærming til opplæringen i fremmedspråk

■ Handling

Prisen tildeles årlig til læremiddelutviklere som følger opp læreplanens intensjoner og bidrar til økt praktisk bruk av målspråket innen én eller flere av de grunnleggende ferdighetene og gjennom bruk av trykte eller digitale medier.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

Årlig

2.3 Flere lærere tar i bruk mapper i opplæring og vurdering

2.3.1 Spre kunnskap om den europeiske språkpermen som verktøy i språkopplæringen

■ Handling

Språkpermen for ungdomstrinnet og den vide-regående opplæringen prøves ut i løpet av våren 2005 på et begrenset antall skoler. Fra skoleåret 2005-2006 introduseres språkpermen gjennom etterutdanning for lærere, nettverk for skoler og lærerutdanning.

Innføringen av språkpermen og læreres og elevers erfaringer dokumenteres gjennom følgeforskning over to år på et utvalg skoler. Informasjon om tiltaket og resultatene spres på en nasjonal konferanse om den europeiske språkpermen knyttet til kompetansehevingstiltak for lærere bl.a. basert på utviklingsarbeid i regi av European Centre for Modern Languages (ECML) i Graz.

Skolene motiveres til å ta i bruk den europeiske språkpermen som et didaktisk verktøy og et dokumentasjonsverktøy i elevenes språklæring.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, skoleeiere, skoler, universiteter og høyskoler

■ Tidsramme

Språkpermen tas i bruk fra 2006 fulgt av følgeforskning over to år.

2.4 Flere elever og lærlinger viser økt digital kompetanse i planlegging, gjennomføring og vurdering av opplæring i fremmedspråk

2.4.1 Spre kunnskap om digitale læringsressurser

■ Handling

Digitale ressurser og verktøy for læring av fremmedspråk faller i tre kategorier: Programvare som støtter kommunikasjonen (ordbøker, rettskrivningskontroll, skrivestøttefunksjoner), programvare som engasjerer deltakere i faglige spørsmål (simuleringer, spill, oppgaver) og ressurser som utvider mulighetene for kommunikasjon (læringsplattformer, webkamera, nett-telefoni).

Elever har ulike læringsstiler og læringsstrategier. Digitale ressurser og verktøy kan være tjenlige både i opplæring i delferdigheter og i arbeidet mot helhetlig språkkompetanse. Tjenlige ressurser dokumenteres og gjøres tilgjengelig på et felles nettsted for fremmedspråk.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk

■ Tidsramme

Fra 2006

2.4.2 Videreutvikle bruk av IKT ved avgangsprøve og eksamen i fremmedspråk og nasjonale prøver i engelsk

■ Handling

Det utarbeides en egen plan for hvordan det skal arbeides mot målene i *Program for digital kompetanse 2004-2008* om bruk av IKT i avgangsprøver og eksamen, hvor ett av formålene er å stimulere til økt bruk av digitale ressurser.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

2005-2008

2.4.3 Utvikle et felles nettsted for fremmedspråk

■ Handling

Det er sterk økning i tallet på nettsteder med relevans for fremmedspråkene. Imidlertid er det vanskelig å ha full oversikt over denne utviklingen. Det blir dermed viktig å sørge for samordning av sentrale nettressurser for fremmedspråk.

Det utvikles et felles nettsted som utvikler og formidler innhold med relevans for fremmedspråk.

■ Ansvarlige

Nasjonalt senter for fremmedspråk,

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

2006

3

Økt rekruttering og kompetanseheving av lærere i fremmedspråk

3.1 Økt rekruttering til språkstudier for studenter som vil bli lærere

3.1.1 Bruke nettverk for å rekruttere til lærerutdanning i fremmedspråk

■ Handling

Universiteter og høyskoler må sørge for at det utdannes et tilstrekkelig antall lærere i fremmedspråk. Lærerutdanningen skal være likeverdig med andre utdanningsprogrammer i universitets- og høyskolesektoren mht. ressurser brukt på utviklingsarbeid, undervisning og forskning. De utdanningsinstitusjonene som tilbyr utdanning for lærere i fremmedspråk, må arbeide for å få

god rekruttering til læreryrket gjennom aktivt informasjonsarbeid rettet mot elever i videregående skoler.

Eksisterende nettverk trekkes inn i utvikling av informasjonsmateriell og igangsetting av kampanjer som får ungdom i tale og gir god informasjon om yrket.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk

■ Tidsramme

Løpende

3.1.2 Informere om og rekruttere lærerstudenter til språkfag og praktisk-pedagogisk utdanning

■ Handling

Reformen *Kunnskapsløftet* innfører et obligatorisk 2. fremmedspråk på ungdomstrinnet. St. meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* oppmuntrer til tidlig start med 2. fremmedspråk, jf. tiltak 1.1.1.

På barnetrinnet er klasselærere uten realkompetanse i engelsk svært ofte lærere i faget, og en språkfaglig fordypning vil øke kvaliteten på opplæringen og elevenes læringsutbytte. Alderssammensetningen i lærerkorpset tilsier at det må skje omfattende nyrekruttering av lærere i språkfagene. Et stimuleringsiltak vil kunne være å integrere utenlandsopphold i studiet.

Universiteter og høyskoler oppfordres til å motivere lærerstudentene til å velge språkfaglig fordypning og til å rekruttere studenter med utdanning i språk til å ta praktisk pedagogisk utdanning. Universitetene oppfordres til å motivere studenter som vil studere språk, til å velge den nye femårige integrerte lærerutdanningen.

■ Ansvarlige

Universiteter og høyskoler

■ Tidsramme

Løpende

3.2 Økt etter- og videreutdanning i fremmedspråk

3.2.1 Videreføre og utvikle modeller og tiltak for kompetanseheving blant lærere i fremmedspråk

■ Handling

Utvikling av lærernes språkkompetanse, bruk av IKT i fremmedspråkopplæringen, tilrettelegging for et praktisk fag, tilpasset opplæring i fremmedspråk, utvikling av læringskompetanse gjennom bl.a. den europeiske språkpermen og nye vurderingsformer bør stå sentralt i kompetanseutviklingen.

På grunnlag av de behov som skoleeierne melder, utvikler utdanningsinstitusjonene i samarbeid med skoleeierne fleksible, modulbaserte og kompetansegivende etter- og videreutdanningstilbud.

■ Ansvarlige

Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler, skoleeiere

■ Tidsramme

2005-2008

3.2.2 Publisere oversikt over kompetanseutviklingstilbudene i fremmedspråk

■ Handling

De siste fem årene har det blitt utviklet relevante nasjonale og lærestedsspesifikke tilbud innen fremmedspråk i opplæringen. Det er viktig at lærere og skoleeiere får oversikt over tilbudene innen grunn-, videre- og etterutdanning. En god oversikt over dagens tilbud vil gjøre det mulig å vurdere behovet for utvikling av nye tilbud.

Det lages en oversikt med nærmere spesifisering av vektlegging av språk og fagdidaktikk, hvilke tilbud som tar i bruk IKT, hvorvidt det er snakk om nasjonale tilbud etc. Universitets- og høyskolesektoren og skoleeiere involveres i utarbeidelsen av en kravspesifikasjon for hvilken informasjon oversikten bør inneholde. Oversikten skal inneholde informasjon om tilbydere og kontaktinformasjon og publiseres på et felles nettsted for fremmedspråk.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler, skoleeiere

■ Tidsramme

Årlig

3.2.3 Videreutvikle eksisterende nettbasert etter- og videreutdanning og utvikle nye utdanningstilbud

■ Handling

For å sikre et nasjonalt løft av lærernes kompetanse innen fremmedspråk er det viktig å gjøre gode tilbud tilgjengelige for lærere over hele landet. Nettbaserte studier er fleksible og kan tilbys uavhengig av hvor i landet man bor. Nettbaserte etter- og videreutdanningstilbud i språk bør inneholde fagdidaktikk og fremme aktiv, bevisst og kritisk bruk av IKT i språkundervisningen.

PROFFT er et nasjonalt prosjekt som har utviklet fleksible studier i tysk og fransk med elementene språk, didaktikk og IKT og gitt

nyttige erfaringer. Det utvikles liknende tilbud i andre fremmedspråk som spansk og russisk. Et stimulerings tiltak vil kunne være å integrere utenlandsopphold i studiet.

- Ansvarlige
Universiteter og høyskoler
- Tidsramme
2005-2008

3.3 Utvidet fagtilbud i fremmedspråk med fagdidaktikk

3.3.1 Utvidet tilbud om språk som valg i allmennlærerutdanningen og språklinje i den fem-årige integrerte lærerutdanningen

- Handling
Universitets- og høyskolesektoren har det nasjonale ansvaret for utdanningen av lærere i fremmedspråk. I *Kompetanse for utvikling. Strategi for kompetanseutvikling i grunnopplæringen 2005-2008* slås det fast at "[d]et er universiteters og høyskoleers oppgave å tilby en relevant grunnutdanning som motiverer lærere for livslang læring [...] og sørge for at eget fagpersonale har nødvendig faglig kompetanse og innsikt i reformen og de utfordringer den representerer for grunnskole og videregående opplæring" (s. 11).

Universiteter og høyskolene oppfordres til å opprette flere studietilbud i ulike språk med fagdidaktikk.

- Ansvarlige
Universiteter og høyskoler
- Tidsramme
Løpende

3.3.2 Delta i og utvikle internasjonalt samarbeid om grunnutdanning og etter- og videreutdanning av lærere i fremmedspråk

- Handling
Som ledd i arbeidet med Kvalitetsreformen har universitets- og høyskolesektoren inngått avtaler med utenlandske universiteter om utveksling av studenter og koordinering av utdanningsprogrammer.

Innenfor disse avtalene skal UH-sektoren sikre utveksling av lærerstudenter med land i språkområdet. Studieprogrammene organiseres slik at alle som ønsker det, kan få mulighet til å delta på slik utveksling. I noen fag kan et utenlandsopphold bli en obligatorisk del av utdanningen. Når studieprogrammene er tilrettelagt for utenlandsopphold, kan lærerstudenter søke økonomisk støtte fra Leonardo- og Erasmus-programmene.

Høyskoler og universiteter oppfordres til å arbeide videre med å tilrettelegge for internasjonalt samarbeid og studentutveksling, bl.a. for å gi kompetanse i aktuelle språk og kulturer.

- Ansvarlige
UFD, Utdanningsdirektoratet, universiteter og høyskoler
- Tidsramme
Løpende

4.1 Økt kunnskap i utdanningssektoren og samfunnet om verdien av opplæring i fremmedspråk for utvikling av kultur, demokrati og mobilitet

4.1.1 Gjennomføre tiltak rettet mot skoler, universiteter og høyskoler for å markere den europeiske språkdagen

■ Handling

Som oppfølging av det europeiske språkåret oppfordrer Europarådet og EU til markering av den europeiske språkdagen 26. september. Dagen skal feire det språklige og kulturelle mangfoldet i Europa.

Det sendes ut informasjon til alle skolene og høyskolene i Norge om hensikten med den europeiske språkdagen hvor det oppfordres til markering av dagen. Det utlyses i tillegg en konkurranse hvor det beste bidraget fra skoler til markering av dagen blir premiært.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk

■ Tidsramme

Årlig

4.1.2 Bidra til elevaktiviteter knyttet til språkernes rolle i demokratiopplæringen

■ Handling

Utdanning for medborgerskap har lenge vært et viktig element i Europarådets arbeid. Det europeiske året for medborgerskap gjennom utdanning 2005 har som en av målsetningene å fremme samfunnsengasjement, demokrati-forståelse og medansvar og legger bl.a. vekt på internasjonalt samarbeid og kultur- og språkkunnskaper. Opplæringsformer som fremmer aktiv elevdeltakelse blir understøttet.

Sammenhengen mellom språklæring, interkulturell kompetanse og demokratiopplæring skal tydeliggjøres og videreutvikles i grunnopplæringen. Dette gjelder både i et nasjonalt perspektiv, f. eks. mht. minoritetsspråk i Norge,

og internasjonalt, f. eks. med tanke på elevers forståelse av internasjonale hendelser og prosesser gjennom flere språk og kulturelle innfallsvinkler.

Det arrangeres elevrettede aktiviteter som fokuserer på språkdimensjonen i samarbeid med skoler.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

2005

4.1.3 Gjeninnføre språkutmerkelsen European Label

■ Handling

Språkprisen *European Label* ble lansert av EU i 1998 for å utvikle og høyne nivået på undervisningen i fremmedspråk, regionale språk og minoritetsspråk. Hensikten med *European Label* har vært å vise betydningen av språkopplæring og språkkompetanse, og å bidra til utvikling og nytenkning rundt språkopplæring i deltakerlandene innen EU og på Island og i Norge.

Utmerkelsen tildeles av nasjonale juryer i henhold til felles europeiske og egne nasjonale kriterier. I Norge var Læringscenteret og Nasjonalt læremiddelsenter ansvarlige for tildeling av utmerkelsen. Synliggjøring i Europa og kontakt med vinnerprosjekter og fagmiljøer i andre land har betydd mye for tidligere norske vinnere.

Utmerkelsen tildeles årlig til ett eller flere prosjekter med relevans for grunnopplæringen i form av reisestipend eller midler til videreføring eller informasjonsspredning knyttet til prosjektet.

■ Ansvarlig

Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

Fra 2006

4.1.4 Involvere medietilbydere for å synliggjøre verdien av flerspråklighet

■ Handling

I dag er engelsk det dominerende fremmedspråket i programtilbudet i etermediene. Kulturelle uttrykk fra andre språkområder enn det anglo-amerikanske er lite synlige, og skole og samfunn mister dermed en viktig kilde til motivasjon og bidrag til læring av andre fremmedspråk enn engelsk.

De nasjonale fjernsynskanalerne, kabelselskapene og andre tilbydere involveres i en dialog om mulige tiltak for å utvide de kulturelle referansene for programtilbud og kanalutvalg. Ambassader og eksportbransjen vil også være nasjonale samarbeidspartnere.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, Nasjonalt senter for fremmedspråk

■ Tidsramme

2006

4.2 Økt kunnskap hos foreldre og elever om språkfag og konsekvenser av språkvalg

4.2.1 Samarbeide med foreldreutvalg nasjonalt og lokalt om informasjonsmateriell vedrørende fremmedspråk og språkvalg

■ Handling

Foreldre trenger et bredt informasjonsgrunnlag for å kunne gi råd og støtte til elevene om språkvalg og språklæring. Foreldre som behersker ulike aktuelle europeiske og ikke-europeiske fremmedspråk kan også være en ressurs for skolene.

Foreldreutvalgene sentralt og lokalt involveres i informasjonsspredning om språkvalg og kartlegging av språkressursene blant foreldre.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, FUG, skoleeiere og skoler

■ Tidsramme

Fra 2006

4.3 Økt bruk av internasjonalt anerkjente dokumentasjonsverktøy for kompetanse i fremmedspråk for elever, lærlinger og arbeidslivet

4.3.1 Informere om dokumentasjon av språkkompetanse innenfor rammen av Europass-ordningen

■ Handling

Det nye *Europass* ble lansert 1. februar 2005 i Luxembourg. *Europass* skal motivere til mobilitet og livslang læring i et utvidet Europa gjennom et helhetlig system for dokumentasjon av kompetanse og utdanning. Egenvurderingsdelen (språkpasset) av den europeiske språkpermen, som er basert på det europeiske rammeverket, skal være en del av *Europass* (jf. 2.3.1). Språkpermen skal bidra til å styrke motivasjonen for å forbedre evnen til å kommunisere på flere språk og dokumentere innehaverens språkkunnskaper på en internasjonalt sammenlignbar måte.

Det utarbeides informasjon og tilbys veiledning om bruken av språkpasset på *Europass* sitt norske nettsted.

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, Leonardo da Vinci-kontoret

■ Tidsramme

Løpende

4.4 Økt kunnskap om samfunnets behov for andre fremmedspråk enn engelsk

4.4.1 Dokumentere verdien av kompetanse i fremmedspråk i arbeids-, kultur- og næringsliv

■ Handling

En undersøkelse gjennomføres i relevante næringer og bransjer for å dokumentere verdien av og behovet for fremmedspråkkompetanse i Norge. Vox-barometeret, som er en halvårlig undersøkelse for kartlegging av læring i arbeidslivet, kan være et tjenlig redskap i denne sam-

menhengen. Det er ønskelig at Vox konfererer med organisasjoner i arbeidslivet om innretting og målgrupper for undersøkelsen.

■ Ansvarlige

Vox, Nasjonalt senter for fremmedspråk, Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

Fra 2005

5

Styrket internasjonalisering i opplæringen i fremmedspråk

5.1 Bedre utnyttelse av eksisterende bilaterale avtaler med aktuelle målspråkland

5.1.1 Videreføre eksisterende og etablere nye ordninger med utenlandske språkassistenter og språklærere fra sentrale samarbeidsland

■ Handling

Erfaring viser at ferdighetene i fremmedspråk styrkes i kontakt over tid med personer som har det aktuelle språket som morsmål. Kulturavdelingene ved flere ambassader er viktige samarbeidspartnere i kompetanseutviklingen for lærere i fremmedspråk. Gjennom internasjonale prosjekter eller ordninger som innebærer lærerutvekslinger og mottak av språkassistenter, kan kompetanse i fremmedspråk styrkes og interessen økes både hos lærere og elever. En slik ordning kan også fremme opplæring i andre fag ved hjelp av ulike fremmedspråk (se tiltak 5.1.3).

Det inngås avtaler med utdanningsinstitusjoner i aktuelle målspråkland om en varig og stabil ordning med utveksling av framtidige språklærere som språkassistenter.

■ Ansvarlige

UFD, SIU, Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

2006-2009

5.1.2 Informere om verdien av lærerutveksling og språkassistentordninger

■ Handling

Informere om gode prosjekter og god prosjektdrift, bl.a. på et felles nettsted for fremmedspråk (se 2.4.3).

■ Ansvarlige

Utdanningsdirektoratet, SIU, Nasjonalt senter for fremmedspråk

■ Tidsramme

Fra 2006

5.1.3 Gjennomføre forsøk med integrering av fremmedspråk i andre fag i yrkesfaglig opplæring

■ Handling

Begrepet *Content and Language Integrated Learning* (CLIL) er i Norge også kjent som bilingval opplæring. Dette er undervisning på et fremmedspråk i et annet fag enn fremmedspråket.

Det gjennomføres forsøk med CLIL på yrkesfaglige studieretninger som et ledd i forberedelse til elevutveksling i målspråklandet.

■ Ansvarlig

Nasjonalt senter for fremmedspråk

■ Tidsramme

Fra 2006

5.2 Flere bilaterale avtaler med aktuelle målspåkland

5.2.1 Etablere kontakt med aktuelle målspåkland for opprettelse av språkstipend for lærere og elever i tysk, spansk og russisk

■ Handling

Inngå avtaler med utdanningsinstitusjoner i aktuelle målspåkland for å sikre faglig forsvarlige studieopplegg, praksisopphold og effektiv bruk av stipendmidler, og en opplæring og etterutdanning i tråd med nasjonale mål for opplæringen i fremmedspåk.

■ Ansvarlige

UFD, Utdanningsdirektoratet

■ Tidsramme

Fra 2006

5.2.2 Videreføre og videreutvikle bilaterale avtaler med land i og utenfor EØS-området om gjensidig utveksling innenfor fag- og yrkesopplæring

■ Handling

Det vurderes støtteordninger som gir den enkelte skole anledning til å hente inn en språklærer for to til ni måneder for å gi elever og lærlinger grunnlag til deltakelse og læring. Denne type ordninger kan sees på som et tillegg til de EU-programmene som SIU og Leonardo da Vinci-kontoret i dag administrerer.

Erfaringer fra bilaterale og gjensidige mobilitetsprogrammer som det norsk-tyske *Gjør det!* videreføres til andre land i og utenfor EØS-området.

Inngå avtaler med institusjoner i aktuelle målspåkland som sikrer språklig og faglig utvikling gjennom gode studieopplegg, praksisopphold og effektiv bruk av midler for personer i fag- og yrkesopplæring.

Fremme utvikling av bilaterale mobilitetsprogrammer innen EØS-finansieringsordningene, som gjelder de ti nye medlemsland i tillegg til Spania, Portugal og Hellas.

■ Ansvarlige

UFD, Utdanningsdirektoratet, SIU, Leonardo da Vinci-kontoret, Vox

■ Tidsramme

Fra 2006

5.3 Bedre utnyttelse av eksisterende internasjonale prosjektprogrammer

5.3.1 Publisere en samling beskrivelser av god praksis for å sikre faglig utbytte i internasjonale prosjektprogrammer

■ Handling

Informere om eksempler på gode prosjektresultater og god prosjekt drift på et felles nettsted for fremmedspåk (se 2.4.3).

■ Ansvarlige

Nasjonalt senter for fremmedspåk, SIU, Leonardo da Vinci-kontoret

■ Tidsramme

2007

5.3.2 Informere om prosjektmidler knyttet til internasjonalisering som er tilgjengelige for norske søkere

■ Handling

Informere på et felles nettsted for fremmedspåk (se 2.4.3) om ulike prosjektmidler som kan være aktuelle for norske søkere.

■ Ansvarlige

Nasjonalt senter for fremmedspåk, SIU, Leonardo da Vinci-kontoret, Nasjonalt senter for fremmedspåk

■ Tidsramme

Løpende

6.1 Mer forskning på sentrale områder innen fremmedspråk

6.1.1 Videreføre eksisterende og arbeide for å få igangsatt nye forskningsprogrammer på sentrale områder innen fremmedspråk som berører praksisfeltet og lærerutdanningen

■ Handling

For å kunne utvikle og forbedre innhold, læremidler og arbeidsmåter i opplæringen i fremmedspråk, er det behov for økt satsing på forsøks- og utviklingsarbeid og forskning.

Tilpasset opplæring i fremmedspråk, bruk av digitale medier, utvikling av elev- og lærerrollen, utvikling av interkulturell forståelse, bruk av mapper og nye evalueringsformer, tidlig start, innføring av "nye språk" (f.eks. spansk og russisk) og nye programmer for fremmedspråk i lærerutdanningen, vil være sentrale områder for forskning og forsøks- og utviklingsarbeid.

Universiteter og høyskoler, i samarbeid med skoleeierne, oppfordres til å etablere forskningsprogram og initiere forsknings- og utviklingsarbeid innenfor sentrale felt innen opplæringen i fremmedspråk.

■ Ansvarlige

Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler, skoleeiere

■ Tidsramme

Fra 2005

6.2 Mer forsøks- og utviklingsarbeid i fremmedspråk i lærerutdanningen

6.2.1 Initiere og styrke forsøks- og utviklingsarbeid knyttet til internasjonalt prosjekt-samarbeid innen fremmedspråk

■ Handling

I et samfunn hvor mobilitet og utveksling blir mer og mer alminnelig, er det behov for nye og effektive opplæringsmetoder. I Norge har det vært lite forskning omkring bruk av fremmedspråk i internasjonal sammenheng. I nordisk

sammenheng gis det støtte til forsøks- og utviklingsarbeid gjennom Nordplus Språk.

Det initieres prosjektsamarbeid både mellom spesifikke fagmiljøer, universiteter og høyskoler (Lingua og Comenius 2), mellom skoler (Comenius 1) og mellom skoler og høyskoler og universiteter.

Forsøks- og utviklingsarbeid igangsettes også gjennom elærings- og skolepartnerskapsprogrammer (eTwinning), også i regi av EU.

■ Ansvarlige

Nasjonalt senter for fremmedspråk, SIU

■ Tidsramme

2006-2009

6.2.2 Utvikle modeller for bedre samspill mellom forskning og praksis i lærerutdanning i fremmedspråk

■ Handling

St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring* sier: "Departementet vil prioritere praksisrettet forsknings- og utviklingsarbeid i lærerutdanningen" (s. 101). I *Kompetanse for utvikling. Strategi for kompetanseutvikling i grunnsopplæringen 2005-2008* understrekes det at "[d]et er universiteters og høyskoleers oppgave [...] å utføre forskning og utviklingsarbeid i samarbeid med skoleeiere [og] å bidra til å spre resultater fra forskning og utviklingsarbeid til relevante aktører" (s. 11).

Felles forskningsområder som bør prioriteres er tilpasset opplæring i fremmedspråk, veiledning av nyutdannede lærere i fremmedspråk og mappevurdering i lærerutdanningen og i skolen.

Universitets- og høyskolesektoren, i samarbeid med skoleeierne, utvikler felles forskningsprosjekt og etablerer kanaler for å formidle forskning og resultater som er knyttet til fremmedspråk-opplæring på alle nivåer og til utdanning av fremmedspråklærere.

■ Ansvarlige

Nasjonalt senter for fremmedspråk, universiteter og høyskoler

■ Tidsramme

Fra 2006

6.2.3 Opprette fagdidaktiske, skolerettede mastergradsstudier

- Handling
Det eksisterer per i dag svært lite forskning som er knyttet til undervisning i fremmedspråk i skolen. Et tiltak som vil kunne stimulere og løfte fram slik forskning, er fagdidaktiske mastergrader med særlig vekt på aksjonsrettet forskning. Universiteter og høyskoler med lærerutdanning i fremmedspråk oppfordres til å utvikle fagdidaktiske skolerettede mastergrader med vekt på 2. fremmedspråk.
- Ansvarlige
Universiteter og høyskoler
- Tidsramme
Fra 2006

6.2.4 Vurdere tiltak som er gjennomført i strategiplanen Språk åpner dører, spre informasjon om resultatene og oppdatere planen årlig

- Handling
Gjennomførte tiltak skal evalueres, og pågående tiltak skal vurderes årlig. Informasjon om resultatene skal spres.
Planen skal oppdateres årlig.
- Ansvarlige
Utdanningsdirektoratet
- Tidsramme
Årlig

Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen

Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen ble etablert 1. juni 2005 og er organisert som en selvstendig enhet i tilknytning til Høgskolen i Østfold i Halden. Språksenteret er faglig underlagt Utdannings- og forskningsdepartementets myndighet, Utdanningsdirektoratet er ansvarlig for oppfølgingen. Senteret skal ha et eget fagråd og et faglig nært samarbeid med Høgskolen i Østfold. Det skal være et nasjonalt ressurscenter for fremmedspråk i opplæringen og arbeide for at fremmedspråkopplæringen får høy kvalitet, blir tilpasset alle elever og gis et praktisk og variert innhold. Senteret skal bidra til at Norge blir et land med høy språkkompetanse i mange fremmedspråk, både europeiske og ikke-europeiske.

Språksenterets målgrupper er elever, lærere som underviser i språkfag i grunnsopplæringen og lærerutdanningen, studenter, forskere og læremiddeleutviklere. For å bygge opp et positivt syn på fremmedspråk i samfunnet generelt vil også foreldre, media og allmennheten være viktige målgrupper for senterets virksomhet.

Senteret skal samarbeide med relevante fagmiljøer nasjonalt og internasjonalt.

I senterets mandat ligger flere satsingsområder:

- Senterets hovedoppgave er å styrke kompetansen i språkfag hos lærere og elever. Det faglige arbeidet skal være basert på forsknings-, forsøks- og utviklingsprosjekter i nær kontakt med studenter og lærere.
- Senteret skal legge vekt på å utvikle arbeidsmetoder, innhold og eksempler på undervisningsmateriell som bidrar til å utvikle språkkompetanse og motivasjon for arbeid med fremmedspråk hos alle relevante målgrupper. Det skal særlig legges vekt på å bidra til at opplæringen i 2. fremmedspråk legges til rette for alle, og at opplæringen får en praktisk tilnærming.
- Senteret skal bistå høyskoler og universiteter

i forbindelse med lærerutdanning og etter- og videreutdanningstiltak.

- Senteret skal systematisere og informere om gode eksempler. Senteret skal videre bidra til informasjons- og erfaringsspredning av nasjonalt og internasjonalt forsknings-, forsøks- og utviklingsarbeid innenfor språkopplæring. Det skal legges særlig vekt på etablering av et eget nettsted for informasjonsspredning. Andre aktuelle tiltak er kurs, seminarer, besøk ved senteret og materiellutvikling.
- Senteret skal bidra til å bygge opp positive holdninger til det å lære språk, og skape forståelse i samfunnet for at Norge, som et lite land, trenger både dybde og bredde i den nasjonale fremmedspråkkompetansen.
- Senteret skal bistå Utdannings- og forskningsdepartementet og Utdanningsdirektoratet med råd når det gjelder læreplanutvikling og elevvurdering i språkfagene. Senteret skal bidra til å skape god progresjon og sammenheng i språkfagene gjennom hele utdanningsløpet, og bistå skoleeiere på kommunalt og fylkeskommunalt nivå i forbindelse med formidling og kompetanseutvikling.
- Senteret skal fremme likestillingsperspektivet i språkopplæringen når det gjelder gutter og jenter, sosioøkonomiske ulikheter og flerkulturelle miljøer.

Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU)

SIU er et forvaltningsorgan med eget styre, under Utdannings- og forskningsdepartementet. Senteret er et service- og samarbeidsorgan som skal fremme internasjonalisering, kulturell kommunikasjon og internasjonal mobilitet innen høyere utdanning og andre trinn i opplæringen. Senteret har en viktig oppgave i å samordne tiltak på nasjonalt nivå, i samsvar med offisielle retningslinjer for politikken på feltet.

Under senterets oppgaver nevnes det at SIU skal

- være nasjonalt kontor for internasjonale programmer og tiltak innenfor høyere utdanning som etableres av UFD og andre offentlige organer på eget initiativ, eller som norske myndigheter beslutter å delta i, for eksempel EU-programmer. Senteret skal også kunne drive internasjonaliseringsprogrammer for andre utdanningsnivåer enn universiteter og høyskoler og forvalte utdanningsprogrammer som omfatter grunnopplæring, bedrift- og voksenopplæring.
- kunne være avtalepart for andre departementer og oppdragsgivere som ønsker å få løst oppgaver innen internasjonalt høyere utdannings- og forskningssamarbeid, inklusive utviklingssamarbeid, og ta driftsansvaret for nye programmer.

SIU forvalter Sokrates-programmet, EUs samarbeidsprogram for all utdanning i Europa. Programmet støtter europeisk samarbeid i hele utdanningssektoren, fra barnehage til universitet, inkludert voksen- og etterutdanning, og tilbyr unike muligheter til å knytte kontakter i hele Europa. I alt er 31 europeiske land med. Sokrates er et paraplyprogram som består av en rekke underprogrammer:

- Comenius (skole og lærerutdanning)
- Erasmus (høyere utdanning)
- Grundtvig (voksenopplæring)
- I tillegg kommer støtteprogrammene Lingua (språkopplæring), Minerva (IKT i utdanning) og Arion-tiltaket (studiereiser for ledere i skoleverket).

Leonardo da Vinci-kontoret i Norge

Teknologisk institutt er nasjonal operatør for Leonardo da Vinci, EUs handlingsprogram for yrkes- og profesjonsutdanning.

Programmet har som overordnet mål å gjøre Europa mer konkurransedyktig gjennom å heve kompetansen i offentlige og private virksomheter. Det kan søkes om økonomisk støtte til ulike typer prosjekter som vil gi bedre utdanning og opplæring for nåværende og framtidige arbeidstakere i alle sektorer. Prosjektene kan gjelde opplæring både i og utenfor det etablerte utdanningssystemet. Programmet består av fem forskjellige prosjekttyper:

- Mobilitetsprosjekter - utplasserings-/utvekslingsprosjekter.
- Pilotprosjekter - utvikling av nyskapende opplæringsprodukter eller -metoder.
- Utvikling av språkkompetanse - språkprosjekter med relevans til yrkes- og profesjonsopplæring.
- Nettverk - tverrnasjonale nettverksprosjekter.
- Utvikling av referansemateriell - dokumentering av opplæringsordninger og opplæringsbehov.

Vox

Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet.

Vox eies av Utdannings- og forskningsdepartementet, men er organisert med eget styre.

Blant oppgaver og prosjekter kan nevnes:

Analyse innenfor voksenopplæringsfeltet

Vox-barometeret er en halvårlig undersøkelse som skal ta pulsen på læring i arbeidslivet, sett både i et arbeidstaker- og et arbeidsgiverperspektiv.

Dokumentasjon av realkompetanse

Vox har utviklet en kompetanseattest i samarbeid med arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene og andre aktører.

Grunnleggende ferdigheter i matematikk, lesing og skriving og IKT

Det er utviklet en selvhjelps-CD som gir motiva-

sjon for å arbeide videre med lesing og skriving. Målgruppene er minoritetsspråklige, voksne med lese- og skrivevansker og andre som har behov for datakunnskaper på et lett tilgjengelig norsk.

Språkopplæring og integrering av minoriteter

- Brosjyre med oversikt over hva som finnes av IKT-baserte opplæringsprogrammer for voksne innvandrere.
- Prosjekt for utprøving av ulike IKT-modeller i norskopplæringen for voksne innvandrere i utvalgte kommuner.
- Temahefter for opplæring av innvandrere med liten skolebakgrunn: *Migramatte* og *Familie og samfunn 1* er produsert
- Vox har utviklet metodisk rettleiding og gjennomført fylkesvise kurs for lærere som skal drive opplæring av innvandrere etter ny læreplan i norsk og samfunnskunnskap
- I samband med EU-prosjektet *Falcon* har Vox prøvd ut en modell for familielæring i samarbeid med Grünerløkka bydel. Modellen går ut på å møte foreldre i en åpen barnehage og drive norskopplæring ut fra foreldrenes behov og ønsker.

Fleksible læringsarenaer, IKT og digital kompetanse

- I samband med *Program for digital kompetanse 2004-2008* har Vox utarbeidet et forslag til strategiplan for digitale læringsressurser og voksnes læring.
- Målgruppen for nettsiden *Søk lurt på 1,2,3* er voksne som ikke har erfaring med å søke på nettet, og formålet er å øke den enkeltes evne til kildekritikk og evaluering av den informasjon som er lagt ut på Internett.
- Forskningsprosjektet *Den voksne, fleksible studenten* skal skaffe mer innsikt i hvordan utdanningsløp er tilpasset voksnes læringssituasjon, og danne grunnlag for bedre metoder for tilrettelegging av fleksible utdanningsløp for voksne studenter.
- Utvikling og utprøving av modeller for Internett-basert tverrnasjonal trening i kjerneferdigheter gjennom Leonardo-prosjektet *InterAct* og Grundtvig-prosjektet *Coltt* (generell språkopplæring).

Internasjonalt samarbeid

I samsvar med Vox' overordnede målsetting er det internasjonale arbeidet nå i hovedsak orientert mot læring i arbeidslivet. Gjennom flere EU-prosjekter har Vox opparbeidet kompetanse i bruk av Internett-baserte samarbeidsmodeller for språklæring. Senteret er kontaktinstans for EØS' finansieringsordninger innen etter- og videreutdanning og livslang læring.

Utdanningsdirektoratet

Utdanningsdirektoratet ble etablert 15. juni 2004 og har ansvaret for utviklingen av grunnskole og videregående opplæring. Utdanningsdirektoratet er Utdannings- og forskningsdepartementets utøvende organ.

Som myndighet har direktoratet et overordnet faglig ansvar for tilsyn med opplæringen, samt forvaltningen av embetsstyringen og sentrale lover og forskrifter. Forvaltningen av det statlige spesialpedagogiske støttesystemet Statped, statlige skoler og fagstyringen av de nasjonale sentrene er også direktoratets ansvar. Direktoratet har ansvaret for all nasjonal statistikk for grunnopplæringen, og skal på bakgrunn av resultatene initiere, utarbeide og følge opp forsøk og utviklingstiltak.

Målet for Utdanningsdirektoratet er å sikre elev- og lærlingers rettigheter til likeverdig opplæring av høy kvalitet.

Hovedoppgaver for direktoratet:

Vurdering og analyse

Målrettet kvalitetsutvikling krever at læreren, skolen og skoleeieren har kunnskap om nåsituasjonen. Skoleporten skal bidra til dette. Under skoleporten.no vil man finne nasjonale prøver, elevinspektørene, brukerundersøkelser, komparative analyser, internasjonale tester og forskning. Dette kvalitetsvurderingssystemet vil være statens viktigste virkemiddel for å vurdere og analysere kvaliteten, utforme og iverksette politikk.

Utvikling, veiledning og støtte

Kvalitetsvurderingssystemet vil bidra til å målrette og styrke utviklingsarbeidet på skole-, skoleeier- og nasjonalt nivå. Utdanningsdirektoratet får videreført og styrket sitt ansvar for kompetanse og utvikling.

Tilsyn og forvaltning

Tilsynets overordnede formål er kvalitetssikring og -utvikling. Det nasjonale kvalitetsvurderingssystemet er en viktig del av grunnlaget for et effektivt og målrettet tilsyn.

Forvaltning av økonomiske virkemidler vil bli delegert til Utdanningsdirektoratet, herunder tilskuddsordninger (inkludert tilskuddene til frittstående skoler). Utdanningsdirektoratet vil få et ansvar for å utarbeide forskrifter. Dette gjelder for eksempel læreplaner og regler om individuellvurdering.

Kunnskapsspredning og brukervedvirkning

Utdanningsdirektoratet skal bidra til at erfaringer deles og samarbeidet mellom ulike aktører i skolesektoren forbedres kontinuerlig. Utdanningsdirektoratet skal sørge for at lærerutdanningsmiljøene spiller en mer aktiv og mer målrettet rolle i framtidens skoleutvikling. Fylkesmannen, som faglig skal sortere under Utdanningsdirektoratet, skal fortsatt bidra til å bygge gode nettverk for skoleeier.

- Bonnet, G. et al (2004). *The Assessment of Pupils' Skills in English in eight European Countries 2002*. Paris European network of policy makers for the evaluation of educational systems (Rapporten finnes på <http://cisad.adc.education.fr/rev.a>.)
- Council of Europe (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment*. Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2001b). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Drew, I. (1997). *Future Teachers of English: A Study of Competence in the Teaching of Writing*. Upublisert doktoravhandling, Universitetet i Bergen.
- Drew, Ion (2004). "Comparing Primary English in Norway and the Netherlands", i *Språk og språkundervisning* nr. 2, 2004.
- European Commission (2004) *Promoting Language Learning and Linguistic Diversity. An Action Plan 2004-06*.
- European Commission (2005) *Special Educational Needs in Europe. The Teaching & Learning of Languages*.
- Gjørven, R. og Trebbi, T. (1997). Apprendre à apprendre une langue en contexte institutionnel: deux exemples norvégiens, i H. Holec & I. Huttonen: *L'autonomie de l'apprenant en langues vivantes/Learner autonomy in modern languages*, 191-207. Série Education, Conseil de l'Europe, Strasbourg.
- Gjørven, R. (1999) Learner Autonomy in the Curriculum Guidelines, (how) will it work? i Ribé, R. (ed.): *Developing Learner Autonomy in Foreign Language Learning*, 133-145. University of Barcelona, Barcelona.
- Gjørven, R. og T. Trebbi (2004) Fransk- og tyskfaget i skolen: Fra elitefag til et fag for alle, i *Examen scholae språkstudenter*. Kompendium. Det historisk-filosofiske fakultet, høsten 2004, Universitetet i Bergen.
- Gjørven, R. (2003) *Focus on the Use of the Discussion Forum in the Learning Management Platform LINGO*. Artikkelen presentert på The Canarian Conference on Developing Autonomy in the FL Classroom, Universitetet La Laguna, Tenerife 25.2.-2.3.
- Gjørven, R. og T. Trebbi, Fra stygg andunge til svane, i *Bedre skole* 2, 2004.
- Gaarder, G. (2003). *Ut i verden med bare engelsk? Eller trenger vi flere fremmedspråk? Tysk som eksempel*. Europaprogrammet, Oslo.
- Graddol, D. (1997). *The Future of English?* London: The British Council.
- Hellekjær, G. O. (2005). *The Acid Test: Does Upper Secondary EFL Instruction Effectively Prepare Norwegian Students for the Reading of English Textbooks at Colleges and Universities?* Doktoravhandling, Universitetet i Oslo.
- Ibsen, E. (2004). *Engelsk i Europa 2002*, Acta Didactica 2/2004 ILS, Universitetet i Oslo (<http://www.ils.uio.no/forskning/engelsk/>).
- Johansen, S., (2003) Using Digital Portfolios in Teacher Education (French Didactics) as a Means to develop the Students Ability to reflect upon their own Learning. Artikkelen presentert på The Canarian Conference on Developing Autonomy in the FL Classroom, Universitetet La Laguna, Tenerife 25.2.-2.3.
- Kern, R., Ware, P., & Warschauer, M. (2004). Crossing Frontiers: New Directions in Online Pedagogy and Research, i *Annual Review of Applied Linguistics* (24), 243-260.
- Kompetanse for utvikling. Strategi for kompetanseutvikling i grunnsopplæringen 2005-2008* (2004) Utdannings- og forskningsdepartementet.
- Lagerström, B.O. (2000) *Kompetanse i grunnskolen*. Hovedresultater 1999/2000. Statistisk sentralbyrå 2000/72. Oslo.
- Language Education Policy Profile: Norway*. Council of Europe, Utdannings- og forskningsdepartementet (2003 - 2004).
- Lehmann, T. (1999). Literacy and the Tertiary Student. Why has the Communicative Approach Failed? Upublisert doktoravhandling, Universitetet i Bergen.
- Lindemann, B. og H. Speitz (2002). "Jeg valgte tysk fordi hele familien ville det, men jeg angret". *Status for 2. fremmedspråk i norsk ungdomsskole*. Rapport 03/02. Telemarksforskning-Notodden.
- Lund, A. (2004). *The Teacher as Interface. Teachers of EFL in ICT-Rich Environments: Beliefs, Practices,*

- Appropriation*. Doktoravhandling, Universitet i Oslo.
- NOU 2003: 16 *I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle*. Utredning fra Kvalitetsutvalget. Oslo.
- Oslo kommune, Utdanningsetaten (2005). Hovedrapport fra prosjektet IKT i flerkulturelle skoler. Publisert på <http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no>
- Program for digital kompetanse 2004-2008*. Utdannings- og forskningsdepartementet (2004).
- St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring*. Utdannings- og forskningsdepartementet (2003).
- The Common European Objectives in Education and Training: Indicators and Benchmarks in the Lisbon Strategy. A Norwegian Perspective*. Utdannings- og forskningsdepartementet (2004).
- Trebbi, T. et M-J. Gremmo (2003). L'enjeu des « deuxièmes langues étrangères » : réflexions à partir du cas de la Norvège, i *Le Français dans le Monde, Recherches et Applications*, Paris: juillet.
- Trebbi, T. (2003). Digital based learning situations: a new potentiality for developing learner autonomy in teacher education for teachers of French? Artikkelen presentert på *The Canarian Conference on Developing Autonomy in the FL Classroom*, Universitetet La Laguna, Tenerife 25.2.-2.3.
- Trebbi, T. (2003). Curriculum development and learner autonomy in the foreign language classroom: constraints and possibilities, i Little, D., J. Ridley & E. Ushioda (eds) *Learner Autonomy in the Foreign Language Classroom: Teacher, Learner, Curriculum and Assessment*. Dublin: Authentik.
- Trebbi T. Freedom - A Prerequisite for Learner Autonomy? Classroom Innovation and Language Teacher Education, i Lamb, T. & H. Reinders (eds). *Learner and Teacher Autonomy: Concepts, Realities and Responses* (under utgivelse).
- Warschauer, M. og Kern, R. (red.) (2000). *Network-based Language Teaching: Concepts and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nyttige lenker

- European Language Portfolio - Council of Europe
[http://culture2.coe.int/portfolio/inc.asp?L=E&M=\\$t/208-1-0-1/main_pages/welcome.html](http://culture2.coe.int/portfolio/inc.asp?L=E&M=$t/208-1-0-1/main_pages/welcome.html)
- Eurydice på Internett:
<http://www.eurydice.org>
- Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment
[http://culture2.coe.int/portfolio/inc.asp?L=E&M=\\$t/208-1-0-1/documents_intro/common_framework.html](http://culture2.coe.int/portfolio/inc.asp?L=E&M=$t/208-1-0-1/documents_intro/common_framework.html)
- Language Education Policy Profile for Norway
http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/education/Languages/Language_Policy/Policy_development_activities/Language_Education_Policy_Profiles/default.asp
- Promoting language learning and linguistic diversity. An action plan 2004-06.
http://europa.eu.int/comm/education/doc/official/keydoc/actlang/act_lang_en.pdf
- SIU – SOKRATES
<http://siu.no/sokrates>
- TI – LEONARDO DA VINCI
<http://www.teknologisk.no/eway/default0.asp?e=0&pid=211>
- Program for fransk og tysk i skolen (PROFFT)
<http://profft.no/>
- Trollstipend
http://www.fylkesmannen.no/fmt_fagomrade.asp?tgid=100&gid=19484&amid=1030064
- United World Colleges (UWC)
<http://www.uwc.org/>
- Det fransk-norske studiesenter i Caen
 Senter for universitets- og høgskolesamarbeid med Frankrike (SUHF) er nært knyttet til driften av senteret
<http://www.siu.no/suhf/>
- Det norske studiesenter i York
<http://www.york.ac.uk/inst/nsc/>
- NTNU (Trier)
<http://www.hf.ntnu.no/hf/fremmedsprak/studier/Tysk/Utenlandsopphold>